

MIHALI CUSTULA

ESME

*Dramă Armănească tu Patru Acti
după Piesa di Teatru Grătsească:
ESME di SPIRIDHON PERESIADHIS*

Editsie Ndreaptă di Dina Vangheli

*Frândză Trapti dit:
Rivista di Litiratură shi Studii Armăni
Anlu 8, Num. 1, Partea I (Tom XIX), April 2001*

29

2001

EDITURA CARTEA AROMĂNĂ

Tu Editura Cartea Aromână

- Nicolae Batzaria – Părvulii – 1989
Dina Cuvata – Zghic di Moarti – 1989
Nushi Tulliu – Puizii – 1989
George Murnu – Bair di Cântic Armănesc – 1989
Constantin Belemace – Dimândarea Părintească – 1990
Dina Cuvata – Sărmănița – 1990
Costa Guli – Soneti – 1990
Ilie A. Ceara – Nihita Turnari – 1991
N. C. Velo – Shana shi Ardirea-a Gramostiljei – 1991
Cola Caratana – Ashteptu Soarili – 1991
George M. Merca – Livădzli – Vatră Armănească – 1991
Thiuhari Mihadashlu – Botsli di Didindi – 1992
Dumitru S. Garofil – Cântitsi di-a Paplui Mita – 1992
Nico Ogeacli – Chisă shi Colise – 1992
Vanghea Mihanj-Sterghiu – Trădzeri – 1992
Ionel Zeana – Cântitsi tră Armănam – 1992
Nicolae Caratană – Pod peste Legende – 1992
E. Stere & M. Bara – Frămturi di Bană – 1993
Tulliu Carafoli – Pirushana shi Furlji – 1993
Zicu A. Araia – Fudzi Haraua di la Noi – 1993
Nushi Tulliu – Murmintsă fără Crutsi – 1993
Vetuța Pop – Poeme, Ed. II – 1993
Andreilu-al Bagav – Carti di Aleadziri – 1994
N. Guli, C. Guli, I. Zeana – Balada Livezilor – 1994
L. Blaga (transpuniri: I. Zeana) – Puizii Aleapti – 1995
D.A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Poemi Armăni – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Transpuniri – 1995
Ed. Cartea Aromână - Dicts. Rumân-Armân (Papahagi) – 1995
Justin Tambozi – Originea Aromână a Unor Domnitori – 1995
Vetuța Pop – Poeme * Poèmes, Ed. III – 1995
P. Vulcan (transpuniri: D. Cuvata) – Armăna – 1996
Dimu Tarusha – Lilicea Sândzinată – 1996
Constantin I. Cosmescu – Teatru – 1996
Spiru Fuchi – Soarli Disicat – 1996
Marcu Beza – Proză shi Puizii – 1997
Ilie A. Ceara – Aharistul – 1997
T. Bujduveanu – Romanitatea Balcanică □i Civ. Aromânilor – 1997
C. Fudulea – Aeshtsă Armănj – Oaminj dit Pirmiti –
Tom I – Pirmituseri dit Balcanj – 1998
Tom II – Pirmituseri dit Rumânie – 1998
Marcu Beza – Doda (transpuniri: I. A. Ceara & L. Byng) – 1998
Theodor Gher. Zuca – Samaroscutlu – 1999
Zica A. Zica – Marusha – 1999
George M. Merca – Armănamea – 1999
Tachi Caciona – Di-Acasă: Puizii shi Proză – 2000
Thiuhari Mihadash – Locurli a Fântânljor – 2000
Victor Ceara – Versuri shi Isturii Shcurti – 2000
George Perdichi – Izvuri di Bană:
Tom I – Pirmitili a Hoarâljei di Pri-Vali: Pirivolea – 2000
Tom II – Cântitsi di Vreari shi Altî Puizii – 2000
Tom III – Mărilja-al Eminescu shi Altî Transpuniri – 2000

MIHALI CUSTULA

ESME

Dramă Armănească tu Patru Acti

după Piesa di Teatru Grătsească

ESME di SPIRIDHON PERESIADHIS

Editsie Ndreaptă di Dina Vangheli

Frândză Trapti dit:

Rivista di Litiratură shi Studii Armăni

Anlu 8, Num. 1, Partea I (Tom XIX), April 2001

2001

EDITURA CARTEA AROMÂNĂ

Adresa: Tiberius CUNIA

17364 Boca Club Blvd.

Apt 501, Boca Raton,

FL 33487, U.S.A.

Adresa: Dumitru GAROFIL

Blvd. Mamaia, nr. 81, Bloc L.S.4,

Sc. B, Etaj 2, Ap. 15, 8700

Constantsa, România

Mihali A. Custula

ESME

Dramă armânească tu patru acti¹

Lista di pirsunadzii²

Sutiri: Caplu a ceatâljei di panastats, om di vără 45-50 anj

Despa: Muljarea-al Sutiri, di vără 40-45 anj

Tulja: Ficiorlu-al Sutiri sh-ali Despă, di vără 20-25 anj

Hatiyé: Moashi turecală, di vără 40-45 anj³

Esmé: Hilja-ali Hatiye, di vără 20 anj

Fatmé: Huzmicheara-al Esme, ghiftă di vără 20 anj

Marcul: Huzmichearlu al Sutiri, bărbat di vără 20-25 anj

Mita: Oaspi di-al Sutiri, bărbat di vără 40-50 di anj

Furi tu armati, sots di-al Sutiri, etc.

*Actsiunea s-fatsi dzâlili năinti di revolutsia gärtsească dit anlu 1821,
tu hoara Kalavrita ningă Ayea Lavra.*

*Giucată prota oară Athena tu anlu 1896 pi scena Teatrului di
Variitâts di Athena,*

ACTUL I

*Scena aspuni uborlu al Sutiri shi s-veadi Sutiri cu Mita cari sta mpadi
cu putirli tu mână. Despa yini cu discul sh-cu-ună cofă di yin dit cari
lă toarnă yin tu putiri.*

SCENA I

Sutiri, Mita, Despa

Sutiri: (ciucuteashti putirli cu Mita) S-bănează, să nchirdăsească, lăi Mita.

¹ Virsiuni armânească după ună piesă di teatru "Esme" scriată pri grătseashti di Spiridhon Peresiadhis shi publicată tu anlu 1926 la tipografia Mihali I. Saliveris, Odos Stadiou, Athena, tu Gărtsie.

² Tu virsiunea-al Custula, nu eara dată ilichia-a pirsunadziilor; noi u-adăvgăm aoa, după cum u-avem aduchită dit textu.

³ Băgats oară că pronuntsarea-a treilor numi nturtseshti, Hatiyé, Esmé shi Fatmé, actsentul s-bagă pri silaba dit soni.

Mita: Să nchirdăsească, lăi Sutiri.

Sutiri: Amin! Ashi s-da Dumnidză.

Despa: S-da Dumnidză shi Stămăria.

Mita: Aidi, vearsă yinlu, moi tsal Sutiri, umpli putirli ta s-li ciucutim niheamă deadun.

Despa: (vearsă yin sh-ciucutescu putirli) S-băneadză ficiorlji, si nchirdăsească!

Mita: S-băneadză, s-aushască! (bea yin) Ma scumpa-a mea Rină s-u vrets multu că u-am multu diznjirdată.

Despa: Cumu-l voi hilj-nju, ashî va s-u voi sh-Rina.

Sutiri: (câtă Mita) Mini cu Despa, s-u shtii, că alăvdata-a ta hilji Rina va s-u vrem cu tută inima, că aoa sh-multsă anj u videam că crishtea ca ună trandafilă dit Mai, sh-dzătseam cu mintea a noastră că aestă trandafilă undzeashti s-hibă pi cheptul a ficiorlui a nostru, al Tulja atsel alăvdatlu.

Despa: Mini va s-escu ca un arburi, sh-Tulja cu Rina va s-hibă dedzli a meali, sh-pi-aesti dedz, cari sunt bratsăli a meali, va s-băneadză tută bana cu harauă! (Despa fudzi).

SCENA 2

Sutiri, Mita

Sutiri: Sh-tora, more Mita, tsi dzăts, cându vreî tini si s-facă isusirea?

Mita: Isusirea mini dzăc si s-facă păimăni, Dumănică... sh-după Pashti unăshună si s-adară numta.

Sutiri: Ashi cum dzăts tini, ashî va si s-facă...

Mita: Ma nu-nj dzăsesh, ari hăbari hilj-tu Tulja ti aesti lucrî?

Sutiri: Nu shtii tsiva pănă tora. Cându va s-yină va s-nveatsă sh-el!

Mita: Sh-macă nu va s-va Tulja, tsi s-fatsi deapoea?!

Sutiri: Mita, tsi dzăts ashî?

Mita: E, eee! Ma di-iu shtii vărăoară iu-sh bagă draclu coada!

Sutiri: Ma aoa tu casa-a mea, nu poati văr ca s-facă tsi va! Tsi va s-dzăc mini, atsea va si s-facă, că mini escu părintili-a lui.

SCENA 3

Sutiri, Mita, Marcul

Marcul: (intră nuntru) More afendi! Nu-nj dzăts, tini va s-am domn pi caplu-a meu? Ma tuts andartsălj tsi alagă aoa pit păduri?

Sutiri: Cătse! Tsi easti? Tsi-avush, lăi Marco?!

Marcul: More, cum shideam sh-băteam fluerlu, sh-oili păshtea deavăr-liga di mini, na iu sh-yini pitmidzălu cu altsă doi, sh-cu mari dăili-chi-nj dzătsi: "păxea fluerlu..." Sh-mini-lj dzăsh: "Cătse more-nj

dzăts ca s-păxescu fluerlu?" El ânj dzătsi: "Cându tsă dzăc mini s-păxeshti, prindi s-păxeshti, shi scoală-ti agonja sh-du-ti la domnu-tu sâ-lj dzăts că mănî tahina s-hibă aoatsi că voi ta s-lu zburăsescu." Sh-mini-lj dzăsh că nu mi duc iuva!

Mita: Tsi dzăts, more! Dealieha-lj dzăsesh a pitmidzălui că nu ti duts iuva?

Marcul: Am cum cara! Tsi-ts pari că-nj si mină ureaclja a njia di-un lucru ahtari? Di cara sh-el, di cara sh-mini (bagă mănă tu sileafi). Ia, di cându ishiră aesti heari, muri dăilichea, muri sh-giunamea!

Sutiri: Ma tsi dzăts ashî, lăi Marco!

Marcul: Ascultă! Va s-tsă li spun tuti cu-arada. El ânj dzăsi "va s-nedz". "Nu neg" âlj dzăsh mini, shi xana-nj dzăsi "du-ti" sh-mini-lj dzăsh "nu, nu neg!" sh-ashi, gără-mără, gără-mără, pi el lu-acătsă inatea, si sâlăghi pi mini, nj-deadi ună di-nj si păru canda Dumni-dzălu virsa steali!

Sutiri: Aidi, fudz di-aoa sh-du-ti nuntru di măcă pănî, macă ts-easti foami. Sh-altăoară, ma s-ti pitreacă pitmidzălu iuva, s-ti fats pulj sh-azboiri diunăoară!...

Marcul: More, afendi, tini nu nj-ai dzăsă că, fără di zborlu a tău s-nu mi dipărtedz di la oi? Cătse nj-u tornji tora?

Sutiri: Mash pitmidzălu s-lu-ascultsă!

Marcul: Ma dză-nj, cătse s-lu-ascultu pi el? Tsi va s-lu fătsem el aoatsi, găcilu a tutulor? Nacă poartă el chipur di-amalămă?

Mita: (mutreashti câtă nafoară) Ia iu yini pitmidzălu!

Marcul: (s-toarnă ca cu frică sh-mutreashti) Iu, iu easti? (Sutiri cu Mita arăd; Marcul s-toarnă shi-lj veadî că arăd) Tsi v-arădets di mini? Shi s-eara, vă si pari că va s-nj-eara frică di el? (aspuni căburea) Ia, cu-aestă aoa, va s-lu siminam cu băruti, va s-lu tindeam mpadi. (Marcul fudzi cu inati).

SCENA 4

Sutiri, Mita

Sutiri: Ma cu ahăntă agunje, pitmidzălu, tsi s-mi vrea? Neshti trăxeashti!

Mita: Ma cu pitmidzălu tini ai multă muabeti, tsi trăxeashti, more cuscre!

Sutiri: Am tora tsi nă featsim cuscri va si-ts dzăc. Mea ma ninti voi ca s-ljai giurat dinintea-a Hristolui. Ai s-neadzim la bisearică. Aclo nu va s-poată s-nă avdă văr.

Mita: Tsi dzăts, nu mi pistipseshti ashî, lăi cuscre?

Sutiri: Ti pistipsescu, ma nu poati si s-facă aljuntrea. Cu giurat u nvi-

tsai sh-mini, cu giurat va s-u spun sh-la altsă. Shi cu giurat s-u spun sh-tini la altsă. Va sã nvets un mistico, di cari mistico si spindzură pitea sh-patria-a noastră: i va s-bănăm libiri i va s-murim cama agonja!

Mita: Ma tsi suntu aesti tsi dzătsashi?

Sutiri: Aestu mistico, cari di ahântu chiro nă fatsi ca s-n-ascundem di dushmanlu di turcu, cari di-ahăntsă anj nă tsăni sum năs, shi ascumtsă s-tsănem pitea-a noastră, ascumtsă s-citim vângheljlu tsi-l tsănem ăn sin. Ma, yisurli tsi videm va si s-facă dealihea ca tu tuti lucrili tsi suntu fapți aoatsi. Tuts suntu cu ună umuti, ca s-veadă patria libiră i s-moară tuts diunăoară.

Mita: (*tradzi s-fugă*) Nu sta... ai s-nidzem la bisearică!

Sutiri: Vinji dzua ca s-bitisească uhtârli-a sclayilor. Va s-ahurhească s-gioacă-apala sh-tufechili, s-aspară shi s-avină dushmanljli di turtsă shi s-lji pitreacă Meca, aclo di-iu au vinjită. Ashi s-libireadză patria aestă dultsi a noastră!

Mita: Ma aidi... s-nidzem la bisearică!

Sutiri: Aidi, tradzi s-nidzem (*fug doilji; intră Marcul*).

SCENA 5

Marcul

Marcul: (*s-veadi singur, cum măcă pāni*) Aidi, ore gione! Aidi, ore pitmidzā! Va s-nj-aduc aminti di-aestă shupleacă tsi-nj dădesh. (*sh-agudeashti bratsāli a lui*) Ia, di-aoa va s-li talj ma s-nu lj-u scot mini mprumut a lui! E, more, cându s-mi avdā di vārā parti. (*veadi cā yini Fatme*) Ah, ia-u Fatme iu yini! U videts, more, palju ghifta, s-alichi di mini. Las s-hibā lae, ma easti nostimā! Tăsh ca pi schinj imnă. Căt mi vidzu cā vinj, diunăoară sh-ea. More, aestă u măcă sândzili, ma ai s-mi ndreg niheamă. (*ascundi pānea tsi măcă, scoati cheaptinili, sh-acatsă di sh-cheaptinā perlji sh-mustatsa*) E, ore, tsi gioni escu mini. Mustatsa ca cingheljlu, sufrântseaua ca arveauă, mesea ca di njel, truplu ca chiparish. Ca pulpa a mea, altu nu ari. Cai va s-hibā atsea tsi va s-mi veadă sh-nu va s-cadā tu vreari!

SCENA 6

Marcul, Fatme

Fatme: (*intră cu vutsela di apā tu mănă, s-ciuduseashti cându-l vead*) Marcul shi-lj greashti cu harauă) Ba, ca ciudie. Cându vinjish? Ai multă oară?

Marcul: Ia, tora cāt vinj.

Fatme: (*lj-da mănă*) Tsi vāră hăbari? Cum eshti? Cum trets?

Marcul: Multu ghini! Tini cum eshti?

Fatme: Ghini! Ti ghinuescu cu dor!

Marcul: Am ashi, de! Tsi mushati zboară scots din gură! Tăsh canda ti-am ănvitsatā. E! Ore, chefi tsi va s-fătsem...!

Fatme: (*lj-u-alasă mănă-al Marcu*) Cătse, cum!...

Marcul: Cătse? Că, domnu-nju nu-i aoa. Tulja s-dusi ti chinichi, sh-doamna s-dusi la băhce. Ashi cā him doilji singuri sh-va s-tritsem multu ghini. (*sh-freacă mănji*).

Fatme: Am ashi easti? Atumtsea va-nj fug.

Marcul: Tsi dzăts, more?

Fatme: Ia, atsea tsă dzăsh!

Marcul: Atumtsea, digeaba va treacă aestă oară tsi him doilji singuri?

Fatme: Ma, ia iu mi vidzush sh-ti vidzui. Tsi altsiva vrei ma multu!

Marcul: Am totăna ashi dzăts, “mi vedz sh-ti ved”, mash ahântu!

Fatme: Cătse, tsi vrei altsiva?

Marcul: Ia, năpoi cu-atseali zboară ahurhish! Ma nu-nj dzăts, nu va s-alăxim niheamă aestă muabeti?

Fatme: Ahântu dză sh-nu ti tindi ma nelo cā va ti măcă nipărtica! (*lu-agudeashti pi nari cu deadzitlu a ljei*).

Marcul: Tsi dzăts more? Nu ti-acăchisescu... ma totăna un trup vā s-avem noi? More, dirdimenă, nu shtii cā vrearea lj-undzeashti a unui ABECEDAR? Ahurheashti cu A, sh-macă nvitsash A va s-trets la B, deapoea la C, la D... sh-ashi di himă pănă s-agiundzā la Z? Ashi fac atselj tsi vor sã nveatsă abecedarlu ali vreari. Ma noi, cum avem ahurhită, nă ishiră lăili, va s-nă easă sh-albili, sh-noi ninga la A ar-masim!

Fatme: Ma, a cui vrei s-li trets atseali? A njia-nj dzăc Fatme ghifta sh-nu tsă trec ahtări zboară. Ma ghini dză-li aljurea! (*fatsi canda fudzi*).

Marcul: Ma, vrei s-fudz? Dealieha?

Fatme: Nji sã pari cā shidzui sh-multu!

Marcul: Ma dealieha, nu ts-arădz?...!

Fatme: Ia, fug calea (*dzătsi cātă năsă*), tut fac ca s-fug sh-tut aoa mi afli.

Marcul: (*arădi shi-sh scarchină caplu*) Ninti ca s-fudz... nu va-nj dai ună...

Fatme: Ună...! Tsi easti atsea, ună!

Marcul: Ma cătse ti fats canda nu shtii, canda nu-aducheshti!

Fatme: Ma nu-aduchescu tsiva dip!

Marcul: Ah, more zulapi, cāts drats ai pi tini!

Fatme: Nu shtiu, dză-nj, tsi easti?

Marcul: Va sã-nj dai sigura ma si-ts dzăc?

Fatme: Ia dză-nj ma ninti ca s-u nvets!

Marcul: Mash ună...

Fatme: Ma tsi ună easti atsea! Tsi, nu pots s-u dzâts?...!

Marcul: Va ts-u dzâc aljuntrea!

Fatme: Cum vrei. Dzâ-u sh-aljuntrea!

Marcul: Apă voi, ta s-nj-astingu foclu tsi nj-arsi inima!

Fatme: Am sh-nu-nj dzâtseai ahântă oară că vrei apă? Si-ts dau câtă s-vrei!

Marcul: Nu, nu voi apă dit vutsela-a ta.

Fatme: Am di iu u vrei cara?

Marcul: U voi dit budzâli-a tali, ună chicută di apă, ma s-vrei si-nj dai.

Fatme: O, măratlu cât tradzi...!

Marcul: Va s-mi njilueshti?... Fă ună bunâteatsă mari sh-arucă-u nuntu tu-amari!

Fatme: Aidi, aoa s-nj-ai urăciunjli. (*sh-umpli gura di apă shi-lj fatsi semnu cu deadzitlu al Marcu ta s-bea din gura-a ljei*).

Marcul: Aidi, more, shoput aratsi, ia iu yin. (*s-aproachi ca s-u bashi*).

Fatme: (*lj-arucă apa tu surati, arădi sh-fatsi că fudzi ampaturlea*) Ts-
alas sânătat. Altăoară cama ghini...

Marcul: (*fudzi după năsă*) Stăi atsia, more, palju ghiftă, ca s-vedz cari escu mini... (*ninti ca s-easă nafoară cu Fatme, intră Despa cu ună cufină tu mână, mplină cu veardă*).

SCENA 7

Marcul, Fatme, Despa

Despa: Marco, peanarga, iu fudz ashitsi? (*Marcul cu Fatme chindru-escu*).

Marcul: More, tetă, aestă zurlusi, nj-umpli suratea di apă tăsh canda earam tsiva pândză ta s-mi sidirusească! Nj-u lă tută fatsa fără ca s-voi...

Fatme: Cătse lu-udai? Ia, ntreabă-l si-ts spună.

Marcul: Cătse, more minciunoasă, ia spuni, nu-ascapită gurmazlu.

Fatme: Va s-u spun...

Marcul: Sh-tsi urbarea-ts va să spunj?

Fatme: Mash zboară buni...

Despa: Ma tsi easti cu voi, cătse nu spunets?

Marcul: Nu easti tsiva. Ia, mini-lj căftai nă chică di-apă sh-ea sculă vutsela tută sh-nj-u featsi suratea dip ca altă...

Fatme: Nu, tetă, el dzâtsi minciunj.

Marcul: Nu-lj pistipsea a ljei că năsă vărăoară nu dzâtsi dealihea.

Fatme: Nu, nu... Că-nj căftă apă dit budzâli a meali...

Marcul: More, palju vulpi, tsi minciunj cu coarni dzâts? (*lj-ascutură*

stranjili) Aman, aman, tsi minciunj groasi cu arpiti suntu aesti? Ti sprigiuri că tuti tsi dzâts suntu dealihea?

Fatme: Avdzăsh aclo! Nu mi sprigiur? Pi tsi s-vrei!

Marcul: Ah, s-dusi, va s-sheară lumea. (*cătă Despa*) Ascultă aoatsi, moi tetă, macă aestă easti dealihea, s-da Dumnidză s-cad analtu pi bumbac shi sâ-nj frăngu nârli. (*cătă Fatme*) Ai, de, sprigiură-ti sh-tini! Tsă easti frică că ts-u scot plămuna-ts?

Despa: Aidi, fudz nafoară tora, mea deapoea li-aflăm tuti. (*Marcul s-fatsi cama di-ună parti; Despa cătă Fatme*) Ma tini, tsi căftash aoatsi?

Fatme: Nesh la shoput ta s-ljau apă sh-mi turnai niheamă pi-aoa ta s-ved macă eshti acasă că va s-yină doamna-nj ta s-ti veadă.

Marcul: Nu, că dzâtsi minciunj!

Despa: Păxea, tsă dzăsh!

Marcul: More, ea vinji aoatsi ti mini, ta s-facă vreari. S-alichi di chealea-a mea, tăsh ca văr cătsimor nfărmăcos, s-nji ncljidă ocljilj, s-arădă, sâ-nj stringă mână shi-nj fatsi cu noima. Nj-dzâtsi shi zboară lăvoasi cari nu pot s-tsă li spun di arshini.

Fatme: Bo, bo, bo! Aesti suntu tuti minciunj cu coadă.

Despa: (*cătă Marcul*) Ma ninga aoatsi eshti?

Marcul (*ali Fatme cu inati*) Cum nji li scusesh tini, ashi tsă li scosh sh-mini.

Fatme: E, ghini, va s-videm cai va si s-facă pishman. (*Marcul fudzi cătă ună parti sh-Fatme cătă alantă parti sh-doilji s-mutrescu cu inati shi-sh mushcă budzâli*).

Despa: (*singură*) Ma s-aproachi soarili s-ascapită sh-Tulja, hilj-nju, nu s-veadi ninga ca s-yină di la oi. Ma cându va s-yină sâ nveatsă că Rina, cama mushata-ali hoară sh-cari undzeashti ti soea-a noastră va si s-facă nveasta-a lui... (*mutreashti cătă nafoară că yini Tulja*) Ia-lea, ia iu yini. S-bănedz, lăi hilj, că vinjish tu-aestă oară tsi ti ashtip-tam cu harauă!

SCENA 8

Despa, Tulja

Despa: (*Tulja intră cu tufechea dinanumirea; s-veadi ca minduit*) Ghini vinjish, lăi hilj.

Tulja: (*ndoapiră tufechea mpadi*) Ghini ti-aflai, lea dado!

Despa: Tsi fats, lăi ficiorlu-ali dadă, cum eshti?

Tulja: Ah, ti ntregghi, moi dado, vrută dado. Mini escu ca atsel tsi creapă di seati, cu shoputlu ningă năs shi s-nu poată ca s-bea dit apa atsea, că vead moartea dininti! Ia minduea-ti, dado, cătă zori easti ca

s-hibă dininti ună bană dulțsi, ună bană cu harauă, shi s-hibă un mur mari dininti cari s-nu n-alasă s-n-adunăm deadun!

Despa: Ma tsi vor s-dzăcă zboarâli aesti? Tsi pătăsăsh? Tsi avush?

Tulja: Sh-mini nu pot s-aduchescu. Cicioarili-nj si shcurtară. Dado, nu escu mini atsel cari fudzeam shi arsăream ca zărcada? Ma tora aduchescu că-nj cădzură atseali peani...

Despa: Ma tini, tsi-avush, tsi tsă lipseashti s-tsă cadă peanili tsi-avush? Nacă nu-ai aveari i ma nu-ai sănătati? Tini eshti pârumbul ali hoară shi primăveara pi loclu tut. Cât sh-puljlji ti tini cāntă dipriună.

Tulja: Ah, moi dado, mini s-hiu primăveara? Ti mini primăveara easti nuntru tu hauă, sh-deavărliga suntu stihii cari u-aveagljji. Sh-cum s-intru mini aclo nuntru, iu stihiiilji ashteaptă tuts cu gura disheljisă?

Despa: Ma nu suntu stihii. Easti bisearca iu ti-ashteaptă anghiljlji ca s-disheljidă cu harauă usha-ali bisearică shi si neurună dauă inimi curati dinintea-al Dumnidză. Prindi s-tsă dzăc, ore hilj, că vinji oara ca s-tsă fătsem haraua-atsea cama marea!

Tulja: (s-ciuduseashti) Harauă ti mini, lea dado?

Despa: Easti atsea harauă, more hilj, tsi va s-hărsească pârintsălji a tăi sh-lumea ntreagă, că aestă easti bana a banâljei.

Tulja: Ma, dado, nu-aduchescu, tsi harauă-nj dzăts? Cai tsă li dzăsi?

Despa: Ma numta a ta! Atsea harauă easti!

Tulja: Numta-a mea! (s-ciuduseashti).

Despa: Tini cu Rina va s-vă fătsets preaclji doilji. Ază, tată-tu zbură cu Mita sh-ligară zbor, sh-lucrili suntu siguri. Dumnănică va si s-facă isusirea a ta.

Tulja: Isusirea-a mea!

Despa: Ia! Până tora, voi doilji earats ca doi arburi analtsă sh-tora vinji oara s-aplicats dedzli a voastri shi s-vă adunats doilji deadun.

Tulja: Ashi s-fac lucrili? Ma lu ntribat voi arburli, că va si s-adună cu alantu arburi?

Despa: Noi, pârintsălji a tăi vrem, sh-nu altă.

Tulja: Macă vor pârintsălji a mei, atumtsea s-fătsets un altu ficior, un altu Tulja ta să-lj dats Rina nveastă! Că mini, dado, u-am tu minti ca s-bănedz singur ninga mulțsă anj. S-vă loats zborlu năpoi. (cu inati) Sh-macă vrets ca s-avets ficior, fudz diunăoară la Mita sh-dză-lj hăbărli, că aljuntrea va mi plândzets!

SCENA 9

Despa, Tulja, Esme, Fatme

Esme: (intră cu Fatme, anvilită tu surati ca turcală) Dadă cu hilj, ghini v-aflai!

Despa: Ghini vinjish, feată.

Esme: Tsi fats, tetă tsal Sutiri?

Despa: Multu ghini. Voi cum hits?

Esme: Tulja-atseal pirifan, cum easti?

Tulja: Multu ghini, totna ună soe!

Despa: (lj-da carecla ca să sta mpadi) Vă pālăcărsescu, stats mpadi.

Esme: (sta mpadi) Efharisto.

Fatme: Tetă, mi vrei să stau aoa, i ma vrei s-fug?

Esme: E, ghini, fudz, cara.

Fatme: Cându mi vrei ca s-yin năpoi?

Esme: Tu-ascăpitata-a soarilui s-yinj. Fudz tora. (Fatme fudzi).

SCENA 10

Despa, Tulja, Esme

Esme: (Tulja sta di-ună parti, multu minduit) Ma cătse Tulja ari cădzută tu ahântă minduiri?

Tulja: Nj-si pari că soarili a meu s-aproachi s-ascapită.

Esme: Ma tsi zboară suntu atseali?

Despa: Tsi fătsets acasă? Cum easti mă-ta?

Esme: Nu easti ghini. Nj-si pari canda, ti putsân chiro va s-u-am dada. Multu agonja va s-mi-alasă oarfănă!

Despa: Nu-ts cheari curagilu. Poati si s-facă ghini. Poati s-lu aibă suflitlu ahândă!

Esme: Ma tuts yeatsărli nj-au dzăsa că ari lăngoari greauă sh-nu va s-ascapă!

Despa: Nu neg tu drats sh-yeatsărli? Tră mulțsă dzăc că nu-au bană, ma Dumnidză di-analtu lă da sănătati.

Esme: Macari, moi tetă tsal Sutiri, s-da Dumnidză. Ma Tulja multu lu ved că sta minduit. Atsea mindueari a lui easti stinuhurie sh-amar.

Tulja: Esme, tsi zburăshti ash?

Esme: (s-aduchi că nu va s-aspună) Ascultă, tetă, hilj-tu, dit chirolu tsi mi-ascăpă di cānili-atseal turbat, nj-intră tu inimă. Voi s-dzăc că-l voi ca un frati sh-dada a mea easti multu ifhăristisită di el!

Despa: E... va vă ved la isusirea a lui tsi va s-li fătsets.

Tulja: (să scoală) A!!! Ma... Dado...!

Esme: (u-acătsară trimburărli, si s-dănăsească, s-nu-aduchească) La isusearea-a lui!

Despa: Aesti dzăli va s-avdză hăbărli. (să scoală) Cu ljiartari că voi ta s-fug (fudzi).

SCENA 11

Tulja, Esme

Esme: (*s-aproachi di Tulja cu njilă shi-sh scoati shamia dit surati*) Ma, Tulja, dealihea ti isuseshti?

Tulja: Tora agonja, paimăni Dumănică va si s-alăxescă nealili.

Esme: (*cu njilă*) Sh-tini... cătse... nu-nj dzăts? Nu mi vatsănj cama ghini?

Tulja: Esme, nu dzătseam mini că iu va s-cătândăsească aestă vreari a noastră? Noi nă vream sh-deadun cāntam ca puljlji di prumuveară tsi cāntă fără s-minduească că tsi va s-facă iarna. Ashi sh-noi tora, vinji iarna sh-prindi s-nă minduim că tsi va s-fătsem. Prindi s-aflăm un loc iu s-hibă primuveară ta s-amintăm vrearea a noastră!

Esme: Ma, Tulja, va s-apufuseshti ca s-mi-agărsheshti?

Tulja: Ah, Esme! Cāndu va s-agărshască soarili calea tsi fatsi totăna, atumtsea va s-ti-agărshescu sh-mini!

Esme: (*zburashti cātă lumi*) Ah, cai dzăsi că vrearea easti ca un cilimean njic? Vrearea easti ca văr munti tsi aleapidă piră shi jar di nuntru. Cava di-atsel tsi va s-cadă tu pira atsea! (*păxeashti niheamă, sh-mutreashti cātă Tulja minduit*). Ma, Tulja, mi vrei!

Tulja: Ma s-ti voi? Aestă nu easti vreari goală, că mini aduchescu pira nuntru tu inima a mea. Aduchescu ună mari sicleti.

Esme: Mini escu un arburi cu un izvur tu-arădătsină. Aidi s-beai s-ti arătsheshti, s-ts-astindzi inima-ts shi s-ai stai tu-aumbra-a mea, că ti-ashteptu.

Tulja: Ah! Esme! Cum s-yin, cāndu dinintea-a mea easti grem mari sh-nu ari cali ca s-trec!

Esme: Nu-ai ananghi di cali. Macă tini mi vrei ash cum ti voi mini, atumtsea bagă peanili shi azboairă!

Tulja: S-bag peanili s-azboiru! Ma nu pot, că tradzi multu vimtu. Ashi n-avea scriată mira a noastră ca s-nă vrem ahāntu multu, sh-tora s-nă mpārtsām! Tini s-ai stai tu loclu-a tău, sh-mini tu loclu-a meu.

Esme: S-nă mpārtsām! Sh-nj-u dzăts cu tută gură! Tsă s-pari că vrearea easti tu deadziti ta s-u scots diunăoară? Macă tini mi arniseshti, va dzăcă că zboarāli a tali sh-sprigiurārli tsi-nj dzăsesh, suntu tuti minciunj?

Tulja: Ah, nu easti altsiva dicāt că mini escu crishtin sh-tini eshti turcală. Aestă easti tsi-nj disică inima!

Esme: (*ciudusită*) E, Tulja, ved că nu mi vrei. Inima-ts nu-ari vrearea tsi-avea pănă tora. Ma s-mi vrei tini cu tută inima, nu va s-băgai sinuri la vrearea-a noastră! (*scoală boatsea*) Ah, Tulja, Tulja! Nu bagă sinuri iuva. Dumnidzālu dzătsi că lumea tută easti ună soe.

Vrearea ari s-facă itsido. Dinintea a vreariljei, bisearică shi geamiili nu suntu tsiva. Vrearea nu poati s-u astāmătsească văr.

SCENA 12

Tulja, Esme, Sutiri

Sutiri: (*intră sh-mutreashti cu inati*) Pi pîstea sh-pi dultsi patria-a noastră! (*Esme shi Tulja s-toarnă, ved Sutiri shi s-ciudusescu*).

(Cadi pirdelu – bitisita-a Actului I)

ACTUL II

Esme singură; shadi mpadi sh-căt s-analtsă pirdelu
si scoală mproastă.

SCENA 1

Esme, Hatiye

Esme: (*shadi singură mpadi sh-căt s-analtsă pirdelu, si scoală mproastă*) O, Dumnidzale, cătse lumea tută s-nu-aibă ună pîsti, ună pîsti, cāndu tini lumea u-ai plăsată; sh-cătse lumea tută s-nu zburască ună limbă, s-ai ncljină tuts la tini!

Hatiye: (*intră*) Eshti etimă, Esme?

Esme: Da, etimă escu. Cum eshti, lea dado?

Hatiye: Am cum s-hiu? Ca ouă anamisa di dauă shcāmbi. Ah, moi hilje, nu mi fac ghini tora, nj-si bitisi gljemlu.

Esme: Căpsea, moi dado, că aestu yeatru tsi s-acătsă tora, va s-ti facă ghini.

Hatiye: Am tsi ghineatsă, moi hilje, nu vedz că tut urut shi scutidi-nj yini? Ma ghini s-lipsească ahtari bană.

Esme: Căpsea, moi dado, yeatru nu poati ca s-u lja lāngoarea cu mână diunăoară, că lipseashti s-treacă niscāntu chiro.

Hatiye: Aidi s-fudzim. Dumnidzālu mari, a si-nj da sânătat. Mash voi s-bānedz s-ti ved nveastă sh-deapoea, las s-yină s-mi lja shi s-mor hārioasă, fără mirachi.

Esme: (*cu njilă*) Aidi, moi dada-a mea, moi dultsi-a mea dadă. Dumnidzālu va s-mi njiluească sh-mini oarfāna va s-ti-agiut s-ti fats ghini (*arucă shamia tu surati sh-fug dauāli*).

SCENA 2

Fatme

Fatme: (*intră, singură; ari ună tāmpană njică tu mână*) Trei dzāli tricură ază, sh-nu lu-am vidzută Marcul. Nj-si pari canda mi măcară

puritslji, sh-canda casa nu mi ncapi. Nj-si pari canda u zgărbunai ci-nusha ahântu multu, shi s-aproachi ca s-easă foclu. (*ahieurheashti di cântă shi gioacă*).

Tic-tac-tic-tic-tac, inima nj-arsari

Când ti ved lai vrutlu-a meu,

Lai vrutlu-a meu, voi ca s-ti ntreb

Nj-u frică s-nu lăndidzāshti.

Cătse cându ti ved io,

Inima nj-arsari tic-tic-tac-ticato!

SCENA 3

Fatme, Marcul

Fatme: (*Marcul intră sh-veadi Fatme că gioacă; Fatme lj-u da ninti cu cânticlu sh-cu gioclu*)

Dauă-trei dzăli nu ti-am vidzută,

Nj-si pari mults anj c-au tricută

Cătse cându ti ved io,

Inima-nj arsari tic-tic-tac-ticato!

(*s-toarnă cătă Marcul ciudusită*) A, cându vinjish?

Marcul: (*arădi s-mutreashti cătă năsă*) A, ti-acătsai tora!

Fatme: Ma, di cându ai tsi vinjish aoatsi?

Marcul: Intra tu oara atsea tsi fătseai: *tic-ticato* sh-arsăreai ca vără mulari dzandzară.

Fatme: Sh-tini tsi mutreai ca un gumar!

Marcul: Bre lup, di iu shtii ca s-dzăts...

Fatme: (*arădi*) Ma tsi ts-arădz? Nacă tsi si pari că tini shtii ca s-dzăts ca mini... a! u! Ma s-fătsea tuti mushtili njari, va u măca sh...

Marcul: Aidi de, dză-u: ...sh-ghiftsăl j cu lingura... Aidi, că soea-a ta easti. (*cama pirifan*) Aidi, vrei s-vedz că tsi mushat gioacă armănjli? Aidi s-videm cai va s-gioacă cama ghini!

Fatme: Aidi, ahurhea tini ma ninti ca s-ti ved.

Marcul: (*scoati tsăruhili sh-da cărlighu di padi*) Aidi, more armănj alăvdats.

Fatme: Ma peanarga ca s-nu cadz.

Marcul: Tora va s-videm cai va s-cadă. (*ascuchi mănji*) Tsi vrei ca s-gioc, sirto, ima arbinshescu... ia dză-nj!

Fatme: Itsi vrei tini atsea gioacă!

Marcul: Ma nu-nj dzăts, ma s-gioc mini cama ghini, tsi va s-amintu?

Fatme: Cătse, tsi vrei!

Marcul: Ma s-amintu mini, atumtsea sã-nj dai băsheri tini a njia, sh-macă di s-amintsă tini, atumtsea va si-ts dau mini băsheri a tsia.

Fatme: (*lu-agudeashti cu deadzitlu pi nari*) Va ti măcă nipărtică!

Marcul: Macă nu vrei ashi, atumtsea sh-mini va stau mpadi s-tsă cântu cânticlu-al vilighega. (*sta mpadi*).

Fatme: E, ghini! Cum dzăts tini, ma scoală-ti ta s-giots.

Marcul: (*si scoală*) Mutrea ghini... s-nu-nj tornji zborlu că va ti vatăm.

Fatme: Am aidi,... ahurhea more corbe!

Marcul: (*s-shutsă deavărliga sh-aură*) Aidi! de!...

Fatme: Tsănj-ti ghini ca s-nu cadz.

Marcul: (*gioacă sh-cântă*).

Tuti moi, featili, mini moi mi vor

Că s-fac mirachi pi njata a mea

E, e, ..., aide

Mash ună nica, cu ocljilj, moi, lăi

Băsharea-a ljei văroară io nu lj-u loai.

(*Marcul cântă sh-gioacă, yini deavărliga sh-nu mutreashti cătă Fatme. Ma Fatme, cându Marcul ahurheashti s-gioacă, fudzi nafoară sh-diunăoară intră Esme shi s-ciuduseashti*).

SCENA 4

Marcul, Esme

Esme: A, a... a...

Marcul: (*nu u veadi că yini sh-aură*) Aide, de... (*lj-si pari că easti Fatme sh-caftă ca s-u lja di gushi, sh-căt u veadi s-ciuduseashti*) Mba!...

Esme: (*cu inati*) Ma tsi fats aoa? (*Marcul nu-lj da giuvapi*) Ma cătse nu zburăshti?!

Marcul: Am canda shtiu sh-mini tsi fac? Ia, nu vedz, deavărligalui yin sh-gioc.

Esme: Sh-aoa, tu casa-a mea vinjish ca s-giots?

Marcul: E, ore, sh-tini! Tsi ai di fats ashi? Nu mi mutrea ahântu cu-arăulu că nu vătămăi văr! Aravdă niheamă. (*scoati lilicea din bărmu*) Nu vedz aoatsi tsi ts-am adusă? Alăgai dzenjli tuti di li-adunai ta s-tsă li-aduc a tsia. Na, lja-li! (*lj li da*).

Esme: (*lu-agudeashti pi mănă sh-lilicili cad âmpadi*) Nu, vărăoară! Nu li lja! Vărăoară tu cheptul a meu nu va s-bag lilici di la un crishtin. Lja-li! (*acatsă s-fugă*).

Marcul: E, nu stipseashti tini, stipseashti Tulja!

Esme: (*ca cu harauă*) Tulja, dzăsesh!

Marcul: Ma elu-nj dzăsi ta s-li-adun!

Esme: Dealieha, Tulja li pitricu?

Marcul: Am cai altu, cara! Nacă aveam ahătă adyie mini, ca s-alag pit

muntsă s-adun lilici? Ia, aseara, cându earam acasă nj-u dzăsi.

Esme: Ma, dealihea easti, nu ts-arădz?

Marcul: Am cum cara, more dirdimenă!

Esme: (cu harauă s-apleacă s-adună lilicili) Fudz diunăoară sh-dză-lj al Tulja că lilicili va li portu tu cheptul a meu. Fă peani sh-azboairă diunăoară.

Marcul: (cătă lumi) More cum ascăpai cu ună lilici! (Ija ta s-fugă ma veadî Fatme că yini, u mutreashti cu inati shi sh-agudeashti cheptul a lui cu mână).

SCENA 5

Marcul, Esme, Fatme

Fatme: Iu easti mă-ta, Esme?

Esme: Neasi la casa-a unei vitsină.

Fatme: Lj-adush sh-a ljei ună cafei!

Esme: (s-toarnă cătă Marcul) Marco!

Marcul: Aoatsi escu!

Esme: Aidi aoatsi, s-ti filipsescu.

Marcul: (s-toarnă năpoi) Am ti tsi va mi chimiseshti?

Fatme: Aidi, sh-nu ti tsăni mari.

Marcul: (Ija filigeanea) Ai s-videm tsi va s-n-aspună aestă apă lae, că nu am biută altăoară tu bana-a mea. Aidi, cu sânățati! (bea cafea tută diunăoară, s-upureashti... sh-u-arucă filigeana cătă Fatme) A, a, a, mi upurii! Dusiră budzăli sh-limba-nj. Mi loat pi zvercă. (Fatme shi Esme arăd) Ma nu-nj dzătsets, cu mini v-arădets? Tsi-nj deadit, apa atsea upurita ca s-beau. Zurnălu-a porcului s-upureats, nu gura a mea!

Fatme: Ma tsi, ti yin u tricush di u biush diunăoară?

Marcul: Am tsi mi tricush di găljină ca s-beau căti ună chică shi s-mutrescu cătă la Dumnidză? Aidi, ore, s-u scriats aestă. Ma s-calcu altăoară tu aestă casă s-nu-nj dzăcă pi numă! (Marcul fudzi, sh-după năs fudzi sh-Fatme; Esme armăni singură).

Esme: (singură, mutreashti lilicili) Ah, lilici mushati, voi tsi avets s-fătsets cu vrearea, ia dzătsets-nji, mi va Tulja ninga? Macă mi va, fătsets-vă ninga ma mushati shi s-nu vă vishtidzâts. (mutreashti lilicili) Ma tsi mushati suntu...! O, Dumnidzale, dealihea easti că Tulja mi va! O, tsi harauă mari ti mini!

SCENA 6

Esme, Tulja

Tulja: Cu lilicili zburăshti? Pistipsescu că va tsă s-aibă dzăsă tsiva di

mi ashteptsă.

Esme: Ia, ti ashtiptam, Tulja! Ashi cum ashteaptă lilicili tu câmpu ta s-da ploaea shi s-li-adapă. Ashi sh-mini ashteptu ca să-nj dzâts că mi vrei ninga!

Tulja: S-u fats ti zborlu că ti voi. Tsi ntreghe pi lăndzâts macă vor ta s-lja sânățatea sh-macă vor ca s-băneadză.

Esme: Ah, suflitlu a meu, nacă vinjish s-nj-alash sânățati? Nacă u-ai tu minti ca s-fudz diparti, tu locuri iu va s-bănedz cu yisili goali? locuri iu tută lumea pistipseashti mash la un singur Dumnidză, aclo iu nu shti cu s-vearsă lăcrin sh-sândzi ca cum easti palju-lumea di-aoai.

Tulja: Cătse, Esme, u-aruts tu yisi haraua-a noastră? Tsi zboară suntu aesti tsi-nj dzâts? Cătse nu-nj dzâts tsi cali s-lom doilji! Noi, tora...

Esme: Ia dză-nj, Tulja, tsi prindi ca s-fac, ta s-ti-amintu? Ia dză-nj tsi vrei, tsi cațsă di la mini?

Tulja: Dealieha, vrei s-bănăm deadun?!

Esme: Mash s-bănăm deadun, sh-deadun s-murim. Cu tini tu lumea aestă, cu tini deadun tu groapă!

Tulja: Atumtsea, tsi stai, Esme! Cătse nu-arucuteshti marmarlu di dinintea-a noastră tsi nă mparti noi doilji, shi s-yinj tu bratsăli a meali? Aidi shi noljină-ti la pistea-a Hristolui sh-bashi crutsea a lui shi s-u portsă di gushi. Cătă hari, Esme, va s-ts-aibă cându va ti-alăxeshti tu stranji armăneshti shi s-nedz dinintea-ali Stămărie. O, nu va s-pot s-cunoscu cai di dauăli va s-hii tini. Minduea-ti, Esme, tsi mushat easti ca s-hii dinintea-a mă-sai al Dumnidză!

Esme: (cu stinuhurie) Ah, Tulja, păxea, păxea.

Tulja: Ai s-nidzem la bisearică dinintea-ali Stămărie, că hits dauăli ună soe.

Esme: Ah! Căpsea tsă dzăsh sh-nu mata dză alti, că va s-mi fats să scot peani ca puljlu shi s-azboir pi vimtu shi s-mi-acats tu paido a tău. Ah, Tulja, ashî ghini easti ca s-apufusescu, ma cându mi minduescu la vruta-a mea dadă, cum va si-lj yină, tsi tută umutea la mini u-ari!

Tulja: Atsel di-Analtu (mutreashti cătă Dumnidză), atsel tsi va-lj da umuti, atsel tsi nă featsi ca s-nă vrem ahântu multu, atsel va-lj da curai.

Esme: Cai va s-u părăgursească dada cându va mi veadă nviscută tu stranji armăneshti, cu altă pisti, cu altă patrie? Ah, diunăoară va scadă moartă. Va s-hibă stepsul a ljei? Mini, mini, hilji-sa, va să-lj disic inima-ali dadă. Ah, Tulja, va s-aprochi tini truflu-a unei prudoată ca mini, tu bratsăli a tali? Nu va să-ts hibă frică di mini? O, Dumnidzale, cătse s-nă vrem ahântu multu tu lumea-aestă noi doilji shi s-nă hibă frică s-nă lom di gushi deadun! Ah, cătse...!

Tulja: Azboairă, moi tălăndză a mea sh-yinu la aest arburi tsi ti-

ashteaptă cu dedzli dishelji.

Esme: Pisteas sh-patria pot s-li-arnisescu, ma vruta-a mea dadă tsi nj-ari dată sin sh-mi acriscu până tora, cum s-u arnisescu? Tsi zbor va s-dau la Dumnidzâ!? Ti patrie va s-dzâc că u-arnisii, că aflai altă ma bună, Armănia atsea alăvdată! Ti pisti va s-dzâc că u arnisii, pisteas tsi u-aveam sh-tora pistipsescu la Hristolu, cari sh-deadi bana-a lui pi crutsi ti noi oaminjlji! Ma ti dada, tsi s-dzâc? (*Esme plândzi*).

Tulja: Aidi, Esme, s-nidzem mardzinea di-amari shi s-arcăm agira ti totna. Ai s-nidzem la bisearică că nă ashteaptă cu cărunjli hăzări.

Esme: (*cătă lumi*) Ah, cătse s-nu earam oarfănă di tată sh-di dadă ca s-fătseam tsi s-vream! (*ndzinucljadzâ*) E, Dumnidzale, ljarță-mi ti blăstemlu tsi dzăsh ti dada. (*si scoală*) Ma ghini s-nu earam aflată. (*cătă Tulja, cu njilă*) Ah, Tulja, nu ti-agonisea ti numtă. Avem chiro s-videm că cum va s-hibă sh-dada cu lăngoarea tsi ari.

Tulja: Nu easti că mi-agonisescu ti numtă, ma tatăl tsi am mini, ia, mi isuseashti cu zori i va si s-facă văr fânico!

Esme: (*cu njilă*) Deapoea, cum va s-fătsem?

Tulja: E!... Deapoea-i cama ghini s-plândzem mpărtsărea-a noastră tră totăna! (*s-toarnă shi s-fatsi canda va s-fugă*).

Esme: (*lu-acatsă di brats*) Ma vreî s-fudz?

Tulja: Tsi s-fac, tini mi-agueshti!

Esme: (*cu njilă*) Mini ti-aguescu! Sh-u dzăts cu tută gură? Tulja, cum va s-pots s-agărsheshti zboarâli atseali dultsili tsi-nj dzătseai? Cum va s-agărsheshti gârdinili-atseali mushati, mplini di lilici, cari nă featsiră s-agărshim că ari sh-altă lumi? Nji si părea că mash noi doilji earam tu aestă lumi! Ia dză-nj, Tulja, tu tsi muntsă acreashti earba aestă tsi măcash di ts-u scoasi vrearea dit inimă? Ia dză-nj sh-a njia ta s-măc; si-nj vindic inima-a mea! (*ninti ca s-bitisească di zburări, intră Sutiri*).

SCENA 7

Tulja, Esme, Sutiri

Sutiri: Earbă caftsă ca s-ti vindits? Să-ts spun mini iu ari. Ti tini acreashti la geamie, sh-ti năs la bisearică. (*s-toarnă cătă Tulja cu inatî*) Ma nu ts-am dzăsă mini ca s-nu caltsă tu casa aestă? (*s-toarnă cătă Esme*) Sh-tini, tsi caftsă, tsi vreî di lu-aduts aoa tu casa a ta? Nu vedz căt diparti hits doilji? Nu vedz că tsi grem vă mparti? Voi doilji hits ca tu-un yis di namisa di hauă, cari nu poati ca s-adună vărăoară putes. (*păxeashti niheamă*) Ma ahântu tsi să cishăi mintea? Alasă-ti di aesti yisi tsi nu s-fac vărăoară. (*s-toarnă cătă Tulja*) Aidi, tradzi sh-fudz!

Esme: (*cu nod tu gurmădz*) Ah! Chindruea, nu lu-agunea!

Sutiri: Cătse, tsi-l vreî?

Esme: Ashteaptă ună minută! (*s-mindueashti, sh-deapoea cătă lumi*) Ah! Tsi s-fac, Dumnidzale, nveatsă-mi tsi s-fac, mini oarfăna!

Sutiri: Aidi, tricu oara sh-nu dzăsesh tsiva! Sh-multi zboară nu lip-sescu, ni ti noi, ni ti tini!

Esme: (*după niscântă oară-lj dzătsi cu dultseami al Sutiri*) Ma s-apufusescu di mi fac crishtină sh-mi neljin la Sămărie, deapoea?

Tulja: (*cu harauă*) Deapoea, tate, tsi caftsă? Cum di nu u ljai di gushi shi s-u fats hilja-a ta, shi s-nă dai urăciunjlji!

Sutiri: (*greashti cu pirifanji*) Sh-tinjia a mea iu neadzi, deapoea? Păxea, păxea! Poati s-ti fats crishtină ca tută lumea, mea vărăoară s-nu apândăxeshti ta s-ti fats tini nveasta-a mea!

Tulja: Ma, tate, tsi dzăts ashi!

Sutiri: (*acatsă suratea cu dauăli mănji*) Ia, atsea dzăc mini! Nu-nj lăvushescu suratea mini vărăoară.

Esme: Ma tsi cheptu ai tini fără inimă? Ahânti voi s-fac, sh-pisteas s-u alăxescu ti hătărea-al Tulja sh-tini di tsi u-ai inima? Di cilechi?

Sutiri: Nu pot, că lu-am dată zborlu!

Tulja: Ma prindi ca s-ljai zborlu năpoi, că va s-amintăm nginga ună crishtină. La bisearica-a noastră va s-avem nginga ună armănă, sh-ti-astea prindi s-ljai zborlu năpoi.

Sutiri: Ma s-aminj tufechea sh-pljumbul va s-toarnă năpoi tu tufechi, atumtsea sh-mini va s-ljau zborlu năpoi!

Tulja: Nitsi mini nu va s-ljau năpoi zborlu tsi lj-am dată ali Esme, shi să shti că hilj-tu va s-lj-undzească totăna a tată-sui, sh-prindi să sta pi zbor.

Sutiri: Ma tsi dzăts! isusearea easti etimă, tuts oaspitslji acljimats la nveasta n-ashteaptă, sh-tini ai gură s-greshti?

Tulja: Mini nu-acljimai văr!

Sutiri: Ma acljimai mini!

Tulja: Ma, cum, cătse s-acljenj fără ca s-mi ntreghe sh-pi mini?

Sutiri: Cură-ti di dinintea-a mea, s-nu ti ved!

Tulja: Până cându inima a mea va s-bată tu truplu-a meu, mini nu mi min di-aoatsi! Mash mortu pots ca s-mi ljai. Tsi vinjish aoa si-nj ljai inima a mea! Nu, nu, că inima nj-u-am dată la aestă aoa, sh-lji loa inima-a ljei!

Sutiri: (*cu inatî*) Ia iu vă dzăc că lipseashti s-vă dispărtsăts ti totăna!

Esme: (*si sălăgheashti tu bratsăli al Tulja*) Nu! Nu! Macă ai inimă di ljunar, aidi s-nă mpartsă, om fără inimă!

Tulja: (*cu inatî*) I va s-ljau Esme, i tu groapă tora!

SCENA 8*Tulja, Esme, Sutiri, Hatiye***Sutiri:** (câtă Hatiye tsi intră ciudusită; Esme s-tradzi diunăoară dit bratsăli-al Tulja) E, ălj vedz? Aduchish tsiva?**Esme:** (câtă Sutiri) Aman, la tini sh-la Dumnidză!**Tulja:** Păxea, tate!**Sutiri:** Ună turcală cu un crishtin acătsară vreari!**Hatiye:** (cu ciudie) Acătsară vreari?**Esme:** (lj-cadi milie shi s-sălăgheashti tu bratsăli a mă-sai) Ah, dado, dado!**Hatiye shi Sutiri:** (deadun) Cama ghini s-moară, s-lipsească!...*(Cadi pirdelu – bitisita-a Actului II)***ACTUL III***Tu casa-ali Hatiye.***SCENA 1***Marcul, Fatme***Marcul:** (singur) E, chiralî, câtă iu hits? Aoatsi u-alăsat shcrefă casa. (ashteardzi sudoarea cu mănica) Uau! s-u lja draclu! Nj-ishi suflitlu pănă s-agiungu aoatsi. Sh-tora tsi-nj mi-apresh, nu aflai vără aoa. Câtă iu tu-amari dusiră? (aură) Chiralî! Hanumsi! Câtă iu loat more? (shuiră).**Fatme:** (intră) Iu tsă si pari că eshti, la oili tsi pashti, di-ashuiri aoatsi?**Marcul:** Am tsi s-vă fac? Voi avets măcată tuti veardzili di-asurdzăt dunjaea. Dauă sâhăts tsi ma aurlu aoatsi sh-văr nu mi avdi.**Fatme:** Ghini fătshesh di vinjish.**Marcul:** Ma tsi nvitsai că taha va s-fudzits!**Fatme:** Shi cum ti-ashtiptam ca s-ts-alas sânatati, ashî vinjish.**Marcul:** Ma tsi avut di fudzits di pi ghineatsă ahântu agonja, tsi vâ shuiră văr tu ureaclji?**Fatme:** Shtiu sh-mini tsi-avură chiralili di lă vinji aestă minti ca s-fudzim?**Marcul:** Sh-iu li ai chiralili tora?**Fatme:** Esme easti nafoară tu bähce, sh-moasha s-dusi la ună soatsă di-a ljei.**Marcul:** Ia peanarga, s-tsă dzăc, lea Fatme, mi-aduts vărăoară aminti? Mi vrei cu tută inima?**Fatme:** Ia, ti voi cu tută inimă.**Marcul:** Am deapoea, tsi stai sh-nu lă dai mândzăli a chiralilor shi si s-

ducă aclo di iu vinjiră...!

Fatme: Tsi dzăts, lăi Marco?**Marcul:** Tsi dzăc? Ia, ts-u tsăni? Vrei s-lj-u cripăm doilji di-aoatsi?**Fatme:** Iu s-nidzem cându pistea nă disparti.**Marcul:** Ma ti pisti s-află isapea. Ti duc la preftu, ti moalji tu apă shi dzătsi tora sh-totăna sh-tu eta-a etilor, amin!...**Fatme:** Ma cătse s-yin mini cu tini shi s-nu yinj tini cu mini? Cătse s-alăxescu mini pistea-a mea? S-u-alăxeshti tini a ta!**Marcul:** Am iu easti faptă sh-aestă? Bărbatlu s-neagă după ună muljari? Vărăoară!**Fatme:** Ma multi lucrî tsi nu neg, li fătsem noi ca s-neagă.**Marcul:** Ma nu shtii că muljarea, Dumnidzălu u-ari dată ta s-yină după bărbat, ca mănarlû sh-ca cilimeanlu njic, s-vină după noi bărbatslji?**Fatme:** Tsi dzăc mini? I yinj după mini, i cură-ti di-aoa!**Marcul:** Ma u-ari faptă văr aestă, ta s-u fac sh-mini?**Fatme:** Atselj tsi au dealihea vreari, itsido pot!**Marcul:** Ia dză-nj mash un bărbat că featsi aestă, sh-deapoea tsă tăxescu că va s-yin cu tini (Fatme s-mindueashti) Aidi de, spuni-nj mash un!**Fatme:** Ma sã-ts spun cai easti, va s-u tsănj mistico?**Marcul:** Am tini u shtii că mini nu scot zborlu tsi-nj dzăts. Tini-nj dzăsesh că Tulja ari vreari cu doamnă-ta Esme sh-mini nu am dzăsă la vărnu, ma tută lumea u shtii.**Fatme:** Va s-yinj după mini ma sã-ts spun că un alt gioni alăxi pistea shi s-dusi după vruta-a lui?**Marcul:** (câtă lumi) More, ai s-nj-arăd cu năsă ca si nvets cai easti. (lj-dzătsi ali Fatme) Macă yin, tsi mi meală că va s-nj-acatsă arănji căprăli, i ma va s-nj-armănă ayinjli niarămati? Ia iu-ts dzăc că fără di tini nu pot s-bănedz, că tini eshti ca oae sh-mini escu chealea-a ta.**Fatme:** Ia, Tulja, domnu-tu, alăsă sânatati la patria sh-oaminjlji a lui sh-acătsă vreari cu doamna a mea shi s-dusi după năsă.**Marcul:** Tsi zboară suntu atseali? Tsi curcubeti hearti? Ts-arădz cu mini?**Fatme:** Tu-ahtari oară ca aestă, vărăoară nu nj-arăd mini.**Marcul:** Ma cum, fudzi dealihea?**Fatme:** Ia, ază tahina fudzi!**Marcul:** Ma cum, s-dusi si s-facă turcu?**Fatme:** Dealieha că s-featsi turcu. E, tora tsi dzăts? Va s-yinj cu mini?**Marcul:** Ia, va s-yin!**Fatme:** Va s-alăxeshti sh-pistea-a ta!**Marcul:** Va s-u-alăxescu! (s-toarnă câtă lumi) Năpărtică tsi ti măcă sh-căni fără coadă, moi dirdimenă!

Fatme: Aidi, nu sta, fâ-ti etim ta s-fudzim!

Marcul: Mini etim escu, mash cârliglu, nu-am altutsiva. (*s-toarnă cătă lumi*) Ma s-ljau dot vărâ bâshari, va s-hibă ghini. Va s-u-am ti mari arshini ta s-u-alas nibâshatâ.

Fatme: E, tora ti pistipsescu cã mi vrei. Sh-mini, va s-vedz cã cum va s-ti tsân pi palmi!

Marcul: E, tora, nu va-nj dai unã bâshari? Totâna nj-u ai tãxitã sh-vãrãoarã nu nj-u-ai datã.

Fatme: Aidi, puljlu-a meu, sã-ts dau unã bâshari. (*Marcul u-arãcheashti s-u bashã; Esme s-avdi nãfoarã*).

Esme: (*di nãfoarã*) Fatme!

Fatme: Fudz cã yini doamna.

Marcul: Ia mini va s-fug tora.

Fatme: Sh-nu vrei s-nã adunãm?

Marcul: Ma s-vrei ca s-mi afli, numa-a mea easti Marcu Trapunsus, yin di la cuculici, alagã sh-aflã-mi. Arucã-lj ariganlu tora.

Fatme: Ma tsi dzãts ashì?!

Marcul: Ma cum, dealihea dzãtseai tini cã va s-mi fac turcu? Na... minti shcretã! (*lja s-fugã*).

Fatme: (*lu tsãni*) Ma iu nedz ashì?

Marcul: Discarcã-ti di mini, alasã-mi ca s-fug.

Fatme: Chindruea apiste! cã va ti zgrum!

Marcul: More, ai, fudz ânclo, palju turbatã.

Fatme: Ah, apiste, apiste!

Marcul: Ma iu easti avdzãtã aestã, si s-arãdã armãnlul! (*fudzi*) Ti bâsheri, si s-facã turcu, si sh-alãxeascã pitea?

SCENA 2

Fatme, Esme

Esme: (*cu ciudie*) Ma tsi-lj fãtsesh al Marcu ashì!

Fatme: Prindea s-lu vatãm, s-lu zgrum!

Esme: Ma cãtse s-lu zgrunj?

Fatme: Cãtse? Cã easti cãni... gheaur, fãrã pisti. (*cãtã lumi*) Ah, tsi sã-lj dzãc tora mini mărata?

Esme: Ma, Fatme, dzã-nj, diunãoarã, tsi ai cu Marcu? Nacã-lj spusesesh misticolu-al Tulja?

Fatme: Ma tsi dzãts ashì, doamnã, vãrãoarã, putes!

Esme: Am deapoea, tsi avush?

Fatme: Nu-avui tsiva, mash cã-nj dzãsi niscãnti zboarã slabi.

Esme: Soarili s-aproachi s-ascapitã sh-dada va ca s-yinã di la vitsinj. Fudz ca s-u-aduts!

Fatme: (*sh-mushcã mãnji shi fudzi*) Aide, more, cãni, more apiste!

Esme: (*singurã*) Ah, mărata di dadã a mea. A ljei ãlj si pari cã Tulja va sh-alãxeascã pitea a lui, sh-ti-atsea fudzi ahãntu cu harauã di-aoatsi, ma cãndu va si nveatsã cã mini, hilji-sa, apufusii ca s-alãxescu pitea di vrearea-al Tulja, cum va-lj yinã a ljei? Ah, cãtse aestã dzuã di azã nu treatsi diunãoarã? Nji s-pari, canda, cã soarili nu va s-ascapitã, ma aravdã, moi inimã a mea, cã sh-aestã dzuã va treacã cu caimadz, ma mãni, cu dãdearea a soarilui va s-hibã atsea cama marea harauã ti mini sh-ti inima a mea.

SCENA 3

Esme, Sutiri, Mita sh-altsã oaminj armãtusits

Sutiri: (*tsi intrã cu Mita sh-cu tuts alantsã oaminj armãtusits, dzãtsi cãtã Esme*) Sh-furlu-l va Dumnidzã, ma ma multu va s-va nicuchirlu. (*cãtã sots*) Acãtsats ushili voi, diunãoarã!

Mita: Altsã s-aveaglji la firidz, ca s-nu fugã văr!

Esme: Ma tsi easti, doamne Sutiri, tsi avush?

Sutiri: Ai zboarã s-greshti, palju turcalã!

Esme: Ma cãtse cu ahãtã inatì?

Sutiri: Cãtse!? Cã yinghits anj di dzãli am panastasi cu tufechea di nanumirea shi u-aveam ti mari arshini ca s-bag mãna pi muljeri. Ma tora, nu escu-atsel tsi earam, cã tini ti fãtsesh vultur shi vrei ca s-nj-arãcheshti puljlu dit cubair.

Esme: (*cãtã lumi*) Ah, cari gurã slabã nã ari prudatã!

Sutiri: Aoatsi slavã va s-ti tsân!

Esme: (*pirifanã*) Iu u-avets aflatã voi aestã sclãvilji, s-tsãnets altsã sclayi?

Sutiri: U-avem aflatã analtu pi-apala-a noastrã!

Mita: E, turcalã, s-dusi chirolu atsel tsi shteai, tora easti altu chiro!

Sutiri: Slavã va s-ti ljaou pãnã cãndu atsel atim di hilj-nju si-nj cadã tu mãnã, sh-deapoea du-ti cãtã iu s-vrei!

SCENA 4

Esme, Sutiri, Mita, Despa sh-altsã oaminj armãtusits

Despa: (*intrã*) Ma ninga aoatsi hits tsi u-aviglats? (*cãtã Esme*) Inima shi suflitlu a meu, hilj-nju, iu lu-ai, strigã?

Sutiri: (*u chindrueashti Despa*) Despã, ia tsãnji-ti niheamã ca s-fãtsem lucrì buni sh-tinjisiti ca s-undzim cã him armãnji shi s-tinjisim sh-patria a noastrã. (*cãtã Esme*) Nu mi fã ca s-bag mãna pi tini. Fudz, tradzi ninti.

Esme: Vãrãoarã putes.

Mita: Ma ti tsi u-avigljem? Cătse nu u-alash Sutiri?

Esme: (*cu inati*) Diparti di mini, cã vã disicai! Mini escu unã inimã apilpisiță sh-ashi cã nu mi-ashteaptã altutsiva dicât groapa. Afirits-vã! Fudzits, cã va vã disic cu ungljili. Yie nu va putets s-mi loats, aoa, dininti, tãljats-mi, sh-mash ashî putets s-mi loats sclavã.

Sutiri: Zboarãli-ts nu fac pãradz, ma aidi, cu bun, ma s-nu vrei s-ti lom cu zori.

Esme: Doamne Sutiri, tsi ts-ari adratã unã featã ca mini, cari-l voi pi hilj-tu cama multu di tini? Cătse caftsã s-aspardzã unã inimã tsi easti pãlatea-a hilj-tui? Sh-tsi stipsestu mini cã vrui pi hilj-tu? Nacã nu easti livendu, i nu easti mushat ta s-nu-l voi? (*spuni inima-lj*) Aestã inimã aoa cari di nãsã s-tsãni bana, aestã stipseashti shi aestã lipseashti ca s-u ljai sclavã.

Sutiri: (*minduit*) Aidits, sots, s-fudzim!

Despa: Tsi dzãts, sh-ficiorlu a nostru, Tulja, tsi s-facã?!

Sutiri: Hilj nu-avem! Bagã cu mintea-ts cã muri sh-tora taha nã turnãm di la groapa a lui shi s-lu plãndzem. (*cãtã Esme*) Sclavã nu va s-ti ljaui! Liberã va s-ti-alias, sh-aclo iu va s-nedz ca s-aflî Tulja, sã-lj dzãts s-nu s-aproachi, cã blãstemlu shi uhtãrli a pãrintsãlor s-u shtits cã va s-vã mãcã. Zboarãli s-nj-aduts aminti. Aidi, fudz tora!

Despa: (*si sãlãgheashti s-u-acatsã Esme*) Nu, nu va s-fudz!

Esme: (*s-fatsi nãpoi*) Nãpoi, diparti di mini!

SCENA 5

Esme, Sutiri, Mita, Despa, Tulja sh-altã armãnj armãtusits

Tulja: (*cãt intrã nuntru*) Chindruits, macã nu vrets s-videts harlu aoa nuntru. (*mutreashti cãtã tatã-su*) Ma sh-tini, tate, aoatsi eshti? (*mutreashti cãtã mã-sa*) Sh-tini, dado, aoatsi?

Esme: (*cãtã lumi*) Bo, bo! Tulja aoatsi! Alimun, tora va s-lu cher!

Sutiri: Atime, atime! Nj-chirush tinjia tutã!

Despa: (*mutreashti cãtã Tulja cu njilã*) Tulja, singurlu ficior a meu. Mini escu mã-ta tsi earam multu pirifanã di tini, di njata-a ta. (*ca cu inati*) Ma tora dzãc, cama ghini s-earam tu groapã, moartã, dicât aoatsi s-ved aesti luciri tsi fatsi tini. (*cama cu inati*) Fãrmac s-featsi laptili tsi ts-am datã, ca s-nji nfarmãts sh-inima a mea? Anati mã oara atsea tsi ti-adush tu lumea aestã.

Mita: (*cãtã Tulja*) Nu ts-easti crimã di pãrintsã? Lã u surpash tinjia tutã! Nu ts-easti arshini! Nu nedz pi vãr bãrnu mari ca s-ti grimu-seshti?

Tulja: (*al Mita*) Macã u vrei bana-ts, nu-arucã untulemnu tu pirã, cã cava di atsel tsi va s-hibã aproapea.

Sutiri: Ma tsi lu-aviglats yiu? Cătse nu-l vãtãmats, cã mini escu pãrinti-a lui sh-nu pot sã scol mãnjlî nsus cã-nj si shcurtarã. Aljuntrea, mini va s-lu vãtãmam cu mãnjlî-a meali shi va sculam flambura nsus cã vãtãmai un turcu, sh-cai turcu! Hiljlu-a meu!

Tulja: A njia-nj dzãtssets turcu? Turtsã hits voi tsi vã featsit ca cãnj pi unã featã oarfãnã, pi-unã inimã curatã. Mutrits-vã s-vã spunets gionj la un anghil tsi nu v-ari adratã tsiva?

Sutiri: Hilj fãrã inimã! Di tini mi feci ca vãrã muljari. (*s-fatsi etim si s-sãlãgheascã*) Cãne! Cãne! Nj-surpash tinjia tutã! (*cãtã sots*) Aidits, sots, s-fudzim cã ahurhi si-nj hearbã sãndzili tu inimã sh-nu voi ca s-fac vãrã fãnico (*si sãlãgheashti*) Va-l vatãm!

Despa: Aman, Sutiri, chindruea!

Esme: (*al Sutiri*) Macã di ts-easti ahãntã seati ti sãndzi sh-vrei ca s-mãts carni di om, vatã-mã pi mini sh-bea sãndzili-nj ca s-ti fãnãteshti. Cã mini escu atsea tsi vrui pi hilj-tu ma ninti! Tradzi, de! Vatã-mi!

Sutiri: Aidits, sots, s-fudzim! (*tuts anchisesu s-fugã*).

Despa: (*lu-acatsã Tulja sh-lu tradzi*) Aidi sh-tini, tsi stai!

Sutiri: (*s-toarnã*) Ma iu-l duts? Mi ntribash mini cã-l voi ti hilj i nu? Tsi-l voi ti hilj un atim, un prudot cari n-arushinã soea tutã! Easti unã mari arshini ti patria a noastrã ca s-acatsã vreari cu unã turcalã!

Tulja: Ma s-eara vãr altu si-nj dzãtsea aesti zboarã, va s-eara bitisitili zboarã dit gura-a lui. Va s-lj-u neljideam gura ti totãna. Ma tsi s-dzãc a tatã-njui?

Sutiri: Aidi, more Despã, s-fudzim.

Despa: Nu, cã prindi ca s-lom sh-Tulja. Cã ma s-fugã, va-l chirem ti totãna!

Sutiri: Ashi cum easti, ti noi chirut easti. Ma ghini s-lu scriem tu mortsã. (*Sutiri fudzi cu sotslji a lui*).

SCENA 6

Esme, Despa, Tulja

Despa: Ascultã aoatsi Tulja, macã tini va n-arniseshti shi va s-nedz dupã aestã strigã, cari ti featsi ca s-u vrei ahãntu multu, s-da Dumnidzã ca laptili tsi ts-am datã si s-facã arãuri shi s-ti neacã. S-ti-aducã mortu ma ghini ta s-ti ngrop crishtin sh-nu turcu. S-arniseshti pãrintsãlj shi dultsea patrie a ta! (*Despa fudzi cu inati*).

SCENA 7

Esme, Tulja

Tulja: (*ncurtsiljadzã mãnjlî shi s-fatsi cã fudzi*) Ah! Dado! Dado!...

Esme: Ah! Tulja, nu fudz, suflitu-a meu.

Tulja: (cu *njilă*) Ah, Esme, tsi sâhati fu atsea tsi cãdzum tu vreari noi doilji ahântu multu!

Esme: Ma, Tulja, cãtse nu fudzish? Cãtse ti turnash nãpoi? Ia dzã-nj?

Tulja: Dzãtseam cu mintea tra s-agârshescu sh-pi dada sh-pi tati ca s-yin dupã tini, ma cãndu nj-aduc aminti di zboarãli ali dadi, nj-si pari canda nj-u ncljidi gura cu mãna a ljei. Sh-patria dultsi a noastră nj-aurlã shi-nj dzãtsi “cãtã iu nedz prudote!” Sh-ti-atsea lipseashti ca s-nã agârshim, cã ashi nã avu scriatã mira a noastră!

Esme: Tsi nfãrmãcos cãsut easti aestu tsi-nj dãdesh cu mãna-a ta? Cãndu ti pãtidzarã tini, lipsea s-dzãcã numa-ts pirã shi jar, cã ti fãtsesh ca s-ardzã inima a mea! Ah, iu suntu sprigiurãrli shi vrearea di ma ninti? Iu mi-alash, om fãrã inimã?... Ah! Tulja! Ai s-fudzim diparti di-aestã lumi slabã di aoatsi. (cadi pi *dzinuclji*) Mari pãlãcãrii tsã fac, Tulja! Aidi s-fudzim!

Tulja: Ma dinintea-a mea ti ndzinucljedz? Scoalã-ti agonja cã va s-fug!

Esme: Ma, Tulja, dã-nj vãrã umuti!

Tulja: Scoalã, cã mash miletea a voastrã va ta s-veadã oaminj ndzinucljats, nu miletea-a noastră!

Esme: (sã *scoalã*) Ia Tulja, mi scol ti tini, ma dã-nj umuti, fã-nj inima s-nj-arãdã.

Tulja: Nu pot, tsã dzãsh cã am patria sclavã sh-tora nj-aurlã shi-nj dzãtsi cã vinji oara s-neg s-u-ascap. Nu avdzã cãmbãnjli cum bat, sh-nã acljamã pi tuts? Azã va s-hibã dzua atsea cama marea, sh-pãnã-yirlu atsel cama marli di totãna, cã tora va s-liberãm patria a noastră. Sh-ti-atsea, atsel tsi arniseashti patria a lui tu ahtãri dzãli, nu ari ni inimã, ni Dumnidzã!

Esme: Ma, va s-mi-alash? Va s-mi arniseshti ti totãna?

Tulja: Sh-tini lipseashti s-fudz dit locurli aesti, agonja, ca s-nu ti-acatsã stihlu cari yini! Stihlu tsi va s-vearsã sãndzi di oaminj. Fudz, sh-macã vrei, nu mi agârsha sh-nu mi blastimã! (cu *njilã*) Blastimã mash tihea-a noastră cari nã mparti. (s-avdu *tufechi afoarã*) Avdzã tufechi-li? Tatã-nju ari acãtsatã polimlu cu turtsãlj sh-lipseashti ca s-fug!

Esme: (scoatã cãsutlu din sin) Nu, Tulja, va s-fug mini ma ninti!

Tulja: Ma tsi vrei ca s-fats ashi?

Esme: Lipseashti ca s-fudzim doilji deadun. Tini ti duts tu polim sh-mini tu groapã. Tini ti patria-a ta, sh-mini ti vrearea tsi u-am ti tini. Tsi stai? Fudz!

Tulja: Pi Dumnidzã! Tsi caftsã ca s-fats?

Esme: Fudz diparti, ca s-vedz cum s-vatãmã unã cari ari dealihea vreari ca mini! Va s-vedz cãsutlu aestu tsi am tu mãnã, mplin di sãndzi dit inima-a mea. Sh-cãndu va s-mi-acljamã atsel ma marli giudicãtor a

lumiljei, va si-lj dzãc cã singurã nj-u loai bana! Cã tu lumea aestã un vrui sh-atsel eara soarili, lunjina sh-bana a mea, ma el mi-arnisi, mi-alãsã sh-ti-atsea mi vãtãmai. Macã am stepsu, dã-nj mushtinarea tsi-nj si cadi! Dumnidzale, fã-nj itsi s-vrei!

Tulja: (s-avdu *tufechi nafoarã shi nu shtii tsi s-facã*) Avdzã, Esme, s-vatãmã, s-dinjiicã pãrintsãlj a mei! Nu mi tsãni. Ai niheamã njilã. Arucã-l harlu tsi tsãnj tu mãnã!

Esme: (s-tradzi nãpoi shi *scoalã cãsutlu cãtã cheptul a ljei*) Fudz anclo cã ti tini mi feci sh-di tini va s-mor! (cu *zboarãli aesti scoalã cãsutlu*, ma tu-aestã oarã intrã *Hatiye*).

SCENA 8

Esme, Tulja, Hatiye

Hatiye: (intrã shi s-lãhtãrseashti cãndu u veadã *Esme cu cãsutlu*)

Hilje, feata a mea, Esme!

Tulja: Macã nu ts-u fricã di Dumnidzã, di njatili a tali, di mã-ta nu ts-easti njilã?

Hatiye: Esme, nu ts-u njilã di mini?

Esme: (arucã cãsutlu mpadi shi s-toarnã cãtã *Tulja*) Fudz tora, sh-aclo, aclo analtu, Dumnidzã va s-ti giudicã ti aestã prudari a ta.

(Cadi pirdelu – bitisita-a Actului III)

ACTUL IV

Scena aspuni unã pãduri, sh-cãt si scoalã pirdelu s-ved bãrbats armãtusits tsi sta mpadi.

SCENA 1

Ma multsã bãrbats armãtusits

Tuts: (sta mpadi sh-cãntã).

Ficiori, macã vrets

Banã bunã s-tritsets,

Mini s-yinits s-mi ntribats

S-vã spun cã cum s-fãtsets.

SCENA 2

Mita, sh-alantsã bãrbats armãtusits

Mita: (intrã cu-unã pãltari di njel tu mãnã) Sots, sculats diunãoarã shi arãchits armili sh-acãtsats loclu.

Un gioni: Tsi easti, ore Mita!

Mita: Ază, unlu di sots, caishti tsi va s-lu pată!
Altu gioni: Ma cătse, yis vidzush?
Mita: Nu, pältarea tsi scosh tora di pi njel aspuni cã ază easti dzua di Vanghilismo, dzuă cu semnu!

SCENA 3

Mita, Tulja sh-alantsă bārbats armātusits

Tulja: (intră) Ma tsi hăbări loat di arăchit tufechili?
Un altu gionj: Pältarea aspuni cã un di noi neshti va s-pată!
Tulja: Ma tati nu easti aoatsi? Cai di voi vidzu pältarea?
Mita: (pirifan) Mini u vidzui!
Tulja: Sh-cătse greshti ahântu cu pirifanji?
Mita: Că ashî nvitsă Mita sã zburască cu turtsălji.
Tulja: (cu inati) A njia-nj dzăts turcu? Si-ts ljai zborlu năpoi!
Mita: Mita tsi scoati din gură, vărăoară nu u lja năpoi!
Tulja: (si sālăgheashti cu inati) Ma a tsia tsă dzăsh ca sã-ts ljai zborlu năpoi!
Un altu gioni: Pi pista-a Hristolui, tsi fătsets ashî? Va s-nă măcăm ca cānjli!
Tulja: Altăoară s-ti nvets si zburăshti!
Mita: (scoati yitāganea) Tora lipseashti, tu-aestă oară...!
Tulja: (cu inati) Nu-nj spuni a njia yitāganea! Nu cārtea jarlu di iu sta, cã va s-aprindă di va s-ti ardă! (si sālăgheashti cātă Mita; Mita s-tradzi năpoi; intră Despa).

SCENA 4

Mita, Tulja, Despa sh-alantsă bārbats armātusits

Despa: Dinintea-a mea, mpadi yitāgānjli.
Un di gionj: Cum ti pitricu Stămăria, aljuntrea va si-s dispāntica!
Mita: Mini, sots, va s-fug ca s-aflu altă buluchi.
Despa: Doamne Mita, cātă iu ti duts?
Mita: Va s-neg ca s-aflu sots crishtinj. Hărseats hilj-tu. (fudzi; Tulja si sālăgheashti ma mǎ-sa-l tsāni).

SCENA 5

Tulja, Despa sh-alantsă bārbats armātusits

Despa: Ma cātă iu lu-avets capidanlu?
Un di gionj: Fudzi di tahina shi s-dusi la oi ca sã-lj dzăcã al Marcu cātă iu s-li ducă oili!
Despa: (cātă Tulja) Ma cătse, tsi-ts featsi omu di eshti ahântu cu inati?

Tsi ti fătseth ashî ta s-măts lumea cu dintśălji?
Tulja: Ma a njia si-nj dzăcã turcu el? Ghini cã vinjish tini cã, aljuntrea, va si s-cutuvulea tu sândzi, aoa mpadi.
Despa: Vedz tsi va s-pats cându nedz di acats vreari cu ună turcală!
Tulja: Ah, more dado! Multu agonja va s-yineam cu Esme dinintea-a părintśălor a mei, shi va-ts dzătseam cã nu chirut un ficior ma doi v-adutsi mira: un anghil tsi va sã neljină la Stămărie shi s-featsi crishtină di s-adapsi crishtinamea shi el s-mi facă turcu!

SCENA 6

Tulja, Despa, Marcul sh-alantsă bārbats armātusits

Marcul: (intră ca ciudusit) Ma aoatsi hits ninga?
Tulja: Tsi easti, lăi Marco?
Despa: O, Stămărie curbani!
Tulja: Ma cătse nu zburăshti? Tsi easti?!
Marcul: Turtsălji acătsară...
Tuts deadun: Cai more, cai acătsară?
Marcul: Domnul, am cai altu!
Despa: (nerutsiljadză mǎnjli) Sutiri lu-acătsară! (lj-yini milie shi lja ca s-cadă ma Tulja u-acatsă).
Tulja: Dado, tsi avush? Yinits anculea diunăoară, lăi sots, s-u dutsem la shoput ta s-arătsească! (sotslji tuts deadun, fug cu Tulja sh-cu Despa; armăni mash Marcul).
Marcul: (singur) Aidi, fucărălu di mini, tsi-nj pătśăi ca atsea tsi-lj muri bārbat-su shi psuri porcul sh-gumarlu sh-ahurhi ca s-plāngă: “Bārbatlu, porcul, gumarlu, pi cari s-plāngu ma ninti?” Ashi sh-mini. Tora cai s-plāngu, domnul i ma doamna, i ma oili, i ma găletsli, i ma fluerlu, i ma vruta-nj Fatme tsi li loară tuti dushmanjlji di turtsă sh-ninga fug?

SCENA 7

Marcul, Tulja

Tulja: (intră năpoi) Ma cātă iu s-dusiră turtsilj tora?
Marcul: S-dipārtařă multu, doamne!
Tulja: Ma tini, cum di-ascăpash di năsh?
Marcul: Nu ntreabă cum ascăpai! Avui bană di la Dumnidză ca s-bānedz. Shi cari u shtii tsi nj-ari scriată mira ca s-trag... Cara mi loară, mi tsānură niscāntă oară sh-deapoea mi sālăghiră ca s-yin si-ts dzăc... shi tsi s-tsă dzăc...
Tulja: Ma tsi easti, dză-nj diunăoară!
Marcul: Nj-dzāsiră cã tini tsi eshti ahântu gioni, sh-macă vrei ca s-nu-l

frigă tată-tu pi sulă, s-ti scolj shi s-nedz ta s-prudai armili. Aljuntrea, tată-tu va s-lu-aspargă.

Tulja: (*cătă lumi*) Mini vor cānjli? Lă intrai tu inimă... Lipseashti tora ca Marcul s-fugă di-aoatsi ca s-nu mi chindruească ti itsido voi ca fac! (*lj-dzātsi al Marcu*) Tradzi Marco, fudz aclo pi dzeană shi, ma s-vedz turtsă, s-aruts cāburea. Tradzi, fudz!

Marcul: (*lja ca s-fugă ca cu frică; cătă lumi*) Aidi, mini mārattlu, cāti ari tea trādzeari chealea-a mea ninga!... (*fudzi*).

Tulja: Sh-tsi u voi bana s-bānedz? Bană easti aestă? Tată-nju-l loară sclav sh-mini s-bānedz ninga! (*ti putsănă oarā*) Ah, Esme, trandafilă mushată, cātă iu hii tora! Tută umutea-a mea eara la tini! Cu tini tri-tseam bana. Ma tora li chirui tuti cāti aveam tu minti. Lipseashti ca s-mor. (*ti putsănă oarā apufuseashti*) Tati a meu, va s-ti ascap. Ti bana a ta va s-dau bana a mea. Ah, sclāvilji lae, pānă cāndu va nă sudz sāndzili!

SCENA 8

Despa, Tulja shi altsă bārbats armātusits

Despa: (*intră, cu altsă bārbats armātusits*) Tsi s-fātsem tora, ficior fāră minti, tsi ti fātsesh ca s-māts pi tată-tu!

Tulja: Pāxea, dado, sh-nu plāndzi cā tati va s-ascapă!

Despa: Cari va lu-ascapă? Ia dzā-nj!

Tulja: Mini va s-lu-ascap, am cai altu!

Despa: Tini va lu-ascachi?

Tulja: Ti dauă-trei sāhāts va s-lu-ai tu bratsāli-a tali!

Despa: Pots ca s-ascachi tată-tu shi s-lu-aduts tu bratsāli-a meali? Shi stai ninga di nu ti fats vimtu?

Tulja: (*cătă lumi*) Mi-aguneashti dada a mea. Ālj si pari cā va s-mi veadă nāpoi aoatsi. Ah! Moi dado a mea!

Despa: Ma ninga-aoatsi eshti? Nu-azboiri diunăoară?

Tulja: (*cu njilă*) Ljartă-mi, dado, sh-ma s-vrei, dā-nj urāciunjlji!

Despa: Ma ti tsi s-ti ljertu? Tsă dau urāciunjlji!

Tulja: Tsă caftu ună hari, dado, nu tradzi mănă. Agunea-mi cāt cama agonja. Ca aestă oară nu va s-află altă. Adu aminti tată-nju!

Despa: (*aspăreată*) Ma Tulja, tsi zburāshti ashi?

Tulja: Tsă dzăc, moi dado, cā aoa iu va s-neg ca s-ascap pi tată-nju, ma s-hibă di mi vatām, s-nu intră tu jali. Caplu s-nu lu-aplets, ma sâ stai pirifană shi s-dzāts la alanti dadi cā aveai sh-tini un ficior liven-du, ma-l pitricush si s-vatāmă ti pisti sh-ti dultsea patrie a noastră!

Despa: Ma ahtări zboară tsi dzāts tini, nu va s-ti-alas ca s-fudz singur. Va s-nidzem doilji deadun.

Tulja: Nu, dado, cā va s-neg singur! (*cătă sots*) Sh-voi sots stats aoatsi!

Sotslji: Lipseashti ca s-yinim sh-noi!

Despa: Ma tsi zburāshti ashi? Singur va nedz?

Tulja: Ah, moi dado, aclo iu neg mini nu treatsi ni apala ni tufechili.

Mini nu neg ca s-acats polim cā neg cu altă puteari ca s-ascap pi tată-nju. (*cătă sots*) Sh-voi sots, macă s-yină chirolu shi patria-a noastră s-libireadză dit sclāvilja aestă marea tsi u-avem, atumtsea s-yinits la murmintul-a meu shi s-acātsats s-giucats shi s-cāntats cāntits di libirari ali patrii, ca s-avdu shi s-aduchescu cā escu tu loc libirrat. Aljuntrea, nu va s-mi mēcă loclu. (*cătă mă-sa cu njilă*) Sh-tora, more dado, dultsi dado, aidi s-ti bash ninga unăoară!

Despa: Nu, nu! Vārăoară nu ti-alas ca s-fudz.

Tulja: Vāră puteari di om poati s-mi tsănă, v-alas sānātati! (*fudzi*).

SCENA 9

Despa shi alantsă bārbats armātusits

Despa: (*s-sālăgheashti după el pănă la pirde shi s-toarnă nāpoi*) Ah, hilj, tsi-nj fātsesh! (*cătă sots*) Tsi stats voi, ninti!

Sotslji: Diunăoară lu-agiunsim! (*mea cāt s-lja ca s-fugă, chindruescu nāpoi, cā intră Marcul cu harauă*).

SCENA 10

Despa, Marcul shi alantsă bārbats armātusits

Marcul: (*cum intră*) Doamnă tsal Sutiri, dā-nj sihārichea si-ts dzăc!

Despa: Tsi easti, lăi Marco?!

Marcul: Sāhārichea cā yini domnul Sutiri!

Tuts sotslji deadun: Tsi dzāts more, dealihea?

Marcul: Dealihea! L-vidzui di-agnanghea iu yinea di hima dzeana!

Despa: Dealihea? L-vidzush cu ocljlj a tăi?

Marcul: Am cu tsi-l vidzui cara, cu urecljili?

Despa: Macă-l vidzush, lu cunuscush?!

Marcul: Am cum cara, ti mushuteatsă goală-ts pari cā lj-am ocljlj?

SCENA 11

Despa, Marcul, Sutiri shi alantsă bārbats armātusits

Sutiri: (*intră shi s-arucă tu bratsāli-ali Despă; shi Despa ună soe fatsi*) Despa-a mea!

Despa: (*ndzinucljadză shi si ncljină al Dumnidză*) O, Dumnidzale, tsă multsunjescu.

Sutiri: Cătă-iu easti Tulja?

Despa: Tora cāt fudzi di-aoatsi!

Sutiri: Cătă iu vrea ca s-neagă?

Despa: Nu nă dzăsi cătă iu va s-neagă. Mash dzăsi că “va s-neg s-ascap pi tată-nju”.

Sutiri: Tsi dzăts more! Ari oară tsi fudzi?

Sotslji: Tora cât fudzi!

Sutiri: Fudzits sots diunăoară! Fătsets-vă pulj sh-azbuirats. Loats pädzli sh-dzenjli ca s-lu-agiundzets.

Un di sots: Ia, nj-si pari că tora s-alină aclo tu-anifur!

Despa: Aestă ghiurdani a mea, cu tuti flurii, va li dau a atsilui tsi va lu-agiungă Tulja cama ninti!

Sutiri: Fudzits diunăoară, tsi ashtiptats?

Despa: Fudz Marco, fudz diunăoară! (*Marcul scoati tsăruhili, sileafea, da căciula di padi sh-ascuche mănji ca s-fugă cât cama agonja; tuts sotslji fug nafoară*).

SCENA 12

Despa, Sutiri, Mita

Mita: (*cât fudzi Marcul, Mita intră pi di-alantă parti*) Ti plămsu ti mortu, more Sutiri.

Sutiri: Di nuntru dit groapă ishii! (*s-lja doilji di gushi*).

Mita: Ma ia dză-nă, cum fătseth di-ascăpash?

Despa: Spuni-nă, cum ascăpash dit mănji-a Harlui?

Sutiri: Ascultats s-vă spun cum ascăpai. Va s-vă si scoală perlji din cap. Cându va s-avdzăts că tsi puteari vinji di mi-ascăpă! Ti ninga putsănă oară vrea s-mi fridzea pi sulă di cu yiu, dushmanlu di turcu. Ma, napandica, avdu că s-dishelji si usha di hăpsani sh-intră avigljitorlu nuntru shi-nj dzătsi “macă vrei ca s-ascachi bana-ts, fudz diunăoară tora; shi bana-a ta su-ai ti spulaiti... la aestă...”. Sh-cari vă si pari că-nj dzăsi... cai tritsets voi tu minti că eara?

Mita sh-Despa: Ma cai eara?

Sutiri: Esme, Esme eara!

SCENA 13

Despa, Sutiri, Mita, Esme

Esme: (*intră, alăxitiă cu stranji armăneshti; di gushi poartă ună crutsi di-amalămă*) Da, Esme easti! (*tuts ciudusits*) Ia mutrea-mi ghini, doamne Sutiri, nj-undzescu stranjili armăneshti? Nu escu turcală tora! Escu crishtină curată! Crutsea aestă u-am ti mushuteatsă sh-Armănia easti tora patria-a mea!

Sutiri: Până cându sã-nj bată inima tu cheptu, vărăoară nu va s-agărshescu aestă bunâteatsă a ta!

Despa: Tută-amalămă dit lumi s-u-adun shi s-ts-u dau a tsia, sh-năpoi nu s-pâlteashti aestă bunâteatsă a ta. Macă vrei, lja-nj suflitlu a meu, ts-ul dau cu tută inima!

Esme: Tsănets-vă suflitlu shi inima. Mash lilicea-a voastră caftu mini.

Sutiri: Ma tini caftsă un lucru tsi nu lu-avem.

Esme: Ma ninga...

Sutiri: Atsel tsi caftsă tini, lu-am dată zborlu aljurea!

Esme: Ma, dealihea u dzăts aestă?

Sutiri: Ma nitsi tini nu prindi si-nj caftsă ahtari hari!

Esme: S-nu-ts caftu ahtari hari dzăts? Am deapoea, va-nj fats ună altă hari tsi va s-tsă caftu?

Sutiri: Cu tută inima, dză tsi vrei!

Esme: S-mi vatsănj! Cheari un pljumbu i un căsut ta s-mi aguneshti dit lumea aestă!

Sutiri: Ahtari hari nu pot ca s-u fac la un anghil ca tini, că cher tută tinjia a mea. Ma macă vrei, lja-nj suflitlu. Bana a mea ts-u hărzescu di hătărea-a ta sh-itsi vrei, fă-nj. Altutsiva nu pot si-ts dau!

Esme: Ah, tută lumea u arnisii shi singură tora armash. Sh-ună dadă tsi u-aveam, sh-atsea u chirui. Di cu oara tsi mi vidzu cu căsutlu tu mănă, etimă s-mi dispăntic, lj-cădzu milie sh-muri. Aoaltari u ngrupa. Sh-tora tsi nj-armăni a njia? Căti flurii sh-asimcadz tsi avui, li ded ca s-ti-ascap pi tini. Tora armash cu aesti stranji di pi trup, shi crutsea aestă. (*spuni crutsea*) Dzătseam tu mintea-a mea că doilji cu Tulja va bânăm ca puljlji dit păduri, s-nă hrănim cu poami sh-cu erghi, că agiungu ti noi doilji. Ah! Tulja sh-altu nu! Ashi dzătseam mini. Ma tora tsi-l cher, tsi fudzi di dinintea-a mea, tsi va s-fac? Cu stranjili aesti armăneshti di pi mini, crishtină curată, va s-fug! Sh-ca puljlu-ali noapti va s-aurlu. Sh-cari mănăstiri va s-u-aflu ma ninti, aclo va s-armăn, s-mi fac călugritsă! Ca crishtină va s-bănedz până cându Dumnidzălu va s-pitreacă anghilu si-nj lja suflitlu. (*sta niheamă*) V-alas sãnătat! Hărsits-u voi lumea aestă! (*s-toarnă s-fugă*).

Sutiri: E, chindruea, feată oarfănă, chindruea, nu fudz! (*Esme s-toarnă sh-mutreashti cătă Sutiri cari-lj dzăsi al Mita*) E, ore Mita, tsi dzăts? Zborlu tsi nj-ai dată, pots ca s-lu ljai năpoi? Că tora lj-undzeashti ca si s-facă nveasta a hilj-njui. Lj-ahărzeshti ună hari ahtari?

Mita: Lj-ahărzescu aestă hari; sh-va-nj lja zborlu năpoi!⁴

Esme: (*cu harauă*) Dealihia dzăts?

Sutiri: Macă easti vrearea-al Dumnidză!

⁴ Aoa nă si pari că lipsea apandisea al Mita, tr-atsea aestu zbor di-a lui lu-adăvgăm noi.

SCENA 14

Despa, Sutiri, Mita, Esme, Tulja

Tulja: (intră fără s-mutrească cântă Esme) Ma, tate, tsi puteari fu atsea tsi ti-ascăpă dit ungljili a dushmanlui?

Sutiri: (mutreashti cântă Dumnidzâ sh-cântă Esme) Dumnidzâlû sh-anghilu aestu di aoa!

Tulja: (u veadi pi Esme) Ma cum, Esme ti-ascăpă?

Esme: Mutrea-mi ghini, Tulja! Ti vrearea-a ta, crishtină mi feci, sh-crutsi portu di gushi.

Despa: (lj-dzâtsi ali Esme) Pi dzua-al Dumnidzâ di ază, di-aoa shi nelo, numa a ta va s-hibă Vanghilie!

Sutiri: Ai loats-vă di gushi tora, shi s-nj-avets urăciunjlî.

Tulja: (s-arucă tu bratsăli-ali Esme) Vanghilia-a mea!

Esme: Tulja-a meu.

Sutiri: Ia stats tuts âmpadi. Adu, lea Despă ca s-bem tsiva, s-nă hărsim di-aestă harauă tsi avem ază. Aidi, lăi Mita, lja-lj-u un cântic ca armănj alăvdats tsi him. (cântă tuts, Mita lj-u lja: armănj alăvdats; Despa toarnă yin tu yilii la tuts, sh-tuts oară: sâ nchirdăsească: căt bitiseashti cânticlu, dzâtsi la tuts) Aidits, sculats s-giucăm shi s-băgăm shi nveasta n cor, sâ sârbăturim dzua di ază, că ază easti dzua di Vanghilismo. Deadun cu haraua al Tulja, lipseashti s-cântăm shi s-giucăm cu tuts. (gioclu bitiseashti).

(Cadi pirdelu – bitisita-a Actului IV)

Notă di la Editor – Tu “Rivista di Litiratură shi Studii Armăni”, avem publicată trei piesi di teatru virsiunj armăneshti scriati di Mihali Adam Custula, după piesi di teatru scriati pri limba gärtsească di-autori grets, tsi-aspunea bana dit locurli armăneshti di-aoa sh-ma nsus di ună sută di anj. Avem publicată (i) Golfu – tsi lipsea ma ghini sâ-lj dzătem Golfă, i articulat, Golfă, că, după cum nă dishcljisi ocljilj Ghiorgghi Platari-Tzima di-Aminciu, numa armănească easti Golfă, nu Golfu – tu Anlu 6, Numirlu 1 (Tomlu XII) dit 1-lu di-April 1999, (ii) Vruta-a Picurarlui, tu Anlu 6, Numirlu 2 (Tomlu XIV) dit 1-lu di Sumedru 1999, shi (iii) Haida, tu Anlu 7, Numirlu 1 (Tomlu XVI) dit 1-lu di-April 2000. Tu-aestu numir a rivistăljei publicăm ma nsus ună altă piesă di teatru, Esme, transpusă tu limba armănească tu anlu 1930, shi giucată tu anlu 1935 di membrilj a comunitatiljei armănească di Bridgeport, CT dit Amirichie.

Dit cărtsăli armasî după moartea-al Mihali Custula la ficiorlu-a lui, Peter Costulas, aflăm că piesa di teatru s-ari agiucată pi scenă, Bridge-

portu, tu anlu 1935. Tuti rolurli, că eara di muljeri i că eara di bărbats, fură giucati mash di muljeri. Cu tuti că nu shtim rolu tsi-l giucă catiun di “actori” cunushtem, dit un cadur faptu unăshună după spectacol, numa-a actorlor shi stranjlî cu cari eara nviscuts elj cându giucară pi scenă. Ashi, ma s-nu-avem faptă alath, videm prota Betty (Cashavelly) Balamaci, Florence (Moran) Atanase, Flora Pittu shi Louise (Giambasi) Lazar, tuti patruli nviscuti ca furi sh-cu tufechili tu mână. Deapoea videm Doxia Sota shi Mary (Moran) Culetsu nviscuti ca turcali (Esme shi Fatme), Rincea Pittu shi Jenny Costulas nviscuti tu stranji lăi, armăneshti, di casă (Despa shi Hatiye) shi alantsă patru “actori” dit soni, Victoria Coca, Victoria Ciufecu, Virginia Nastu, shi Dumnica Morova nviscuti tu stranji armăneshti di bărbats, cu mustăts sh-cu cār-libani (Sutiri, Tulja, Mita shi Marcu).

Ca s-publicăm Esme avum probleme cu manuscrislu, ashî cum nă lu-ari alăsata Mihali Custula. Prota, nu nă si spuni cari easti autorlu shi titlul pi gärtseashti a piesăljei di teatru, necă nă si spuni căt di aproapea easti faptă virsiunea armănească di-atsea gärtsească. Ma, tu-ună cutie armasă după moartea-a lui, aflăm cartea gärtsească publicată Athina tu anlu 1926, după cari Custula sh-featsi virsiunea-a lui. Sutiri Galani, membru tu comitetlu di ridactsie a rivistăljei a noastră, li mutri dauăli virsiuni, sh-atsea armănească sh-atsea gärtsească, sh-vidzu că dauăli virsiuni nu suntu tamam idyea soe. El ari loată caracterili gärtseshti shi isturia ashî cum easti pârăvulsită tu carti shi lă deadi caracteri shi bană armănească. Limba shi zburărea easti armănească, nu easti limba shi zburărea gärtsească turnată pri-armăneashti. Tu locuri-locuri zburărea easti prishcurtată. Tr-atsea Custula easti aspus aoa ca autorlu-a piesă-ljei.

Cu tuti că numili gärtseshti, di ma multili ori nu s-para uidisescu ghini cu-atseali armăneshti, Custula li tsănu. El alăxi mash ună, numa-ali Fatme, cari tu virsiunea gärtsească eara Karmen. Ma noi, la editură alăxim ma multili. Noi băgăm, tu virsiunea armănească tsi publicăm tora, patru numi. Atsea al Stratos u featsim Sutiri, atsea al Floghas u featsim Mita, atsea al Drosos u featsim Tulja sh-atsea al Bircos u featsim Marcu. Mash numili Despa, Esme shi Hatiye armasiră idyili cu-atseali dit virsiunea gärtsească.

Scriarea-a limbăljei armănească tsi u-aflăm tu textili al Custula, tuti scriati cu mână, n-aspuni că, cu tuti că el u zbura multu ghini limba armănească, el nu cunushtea dip scriarea clasică a limbăljei a noastră. Bunăoară, el ari scriată zboară ca: *nunizasesi, nuvasishibă, snuiram, vasispândica, sindai, snuluaplietsă*, etc. zboară tsi noi li-aflăm dit contextu că, tu sistemlu clasic di scriari a limbăljei a noastră, lipseascu scriari: *nu-nj dzăsesh, nu va-ts hibă, s-nu earam, va si-s dispântica, si-*

nj dai, s-nu lu-aplets, etc. Aestă nauă scriari tu sistemlu clasic u featsi prota Dina Vangheli, un membru dit comitetlu di ridactsie a rivistâljei. El câftă si s-tsănă cât cama aproapea di virsiunea armănească ashî cum eara seriată di Custula, cu multi zboară fărshiruteshti, ashî cum suntu eali pronuntsati.

Ma năpoi, la ridactsia-a rivistâljei, featsim alti alăxiri, ca scriarea s-hibă adrată după standardurli di scriari a rivistâljei. Manuscrislu avea multi zboară dit zburărea fărshirutească, multi rumănismi shi ndauă zboară dit limba amiricană. Ma multili di eali li alăxim ashî cum min-ducam noi că easti ma ghini. Tră cititorlu tsi easti intirisat, li-aspunem ma nghios aesti zboară (tu paranteză easti zborlu dit virsiunea tsi publicăm): *adivărat* (*dealieha*), *agilu* (*anghil*), *auru* (*aurlu*), *băr* (*bărnu*), *buhcie* (*băhce*), *cară* (*carni*), *cărutsi* (*crutsi*), *cigeli* (*cinghelj*), *clină* (*ncljină*), *cuară* (*coarni*), *curtuliadză* (*ncrutsiljadză*), *diavrigăra* (*deavărliga*), *diuntruoară* (*diunăoară*), *doamnă* (*tetă*), *doamne* (*afendidoamne*), *dumnisoară* (*feată*), *dzinucljedz* (*ndzinucljedz*), *fărmătos* (*nfărmăcos*), *flier* (*flier/flueară*), *garantez* (*tăxescu*), *iara* (*iarna*), *kirăsestu* (*chirnisescu*), *kisestu* (*nchisescu*), *mersi/multumescu* (*efharisto*), *niga* (*nica/ninga*), *noroc* (*tih/cu sănătati*), *omu* (*omlu*), *părcării* (*pălăcării*), *părtsări* (*mpărtsări*), *pistusiest* (*pistipsescu*), *prăgurisiastă* (*părgursească*), *rămân* (*armăn*), *rifuză* (*tradzi mănă*), *salut* (*ghinuescu*), *scap* (*ascap*), *sicriet* (*mistico*), *simniază* (*va s-dzacă*), *sperantă* (*umuti*), *spigiură* (*sprigiură*), *thălăză* (*tălândză*), *toară* (*toarnă*), *tori* (*tornji*), *Vagilie* (*Vanghilie*), *viastă* (*nveastă*), *viată* (*nveatsă*), *vigltor* (*avigltor*), *viscut* (*nviscut*), *zurusî* (*zurlusi*), sh-multi alti niaspusi aoa.

Pistipsim că alăxirli di ma nsus, dit scriarea cu mână al Mihali Custula a piesăljei di teatru Esme, tu scriarea-a noastră clasică di la editură, fac dit virsiunea-a noastră ună virsiuni tsi easti etimă tră dyivăsiri, traduchiri sh-tr-agiucari pi scenă, di tută armănamea.

Notă – Tora, năinti di publicarea-a aishtui numir di rivistă, lom ună hăbari di la Sutiri Galani. El nă dzătsi că: (i) Golfa fu faptu un filmu mut tsi-avu primiera la chinimatograflu Pantheon di-Anthina tu 22-li di Yinar, 1915 shi (ii) Vruta-a Picurarlui fu faptu un filmu zburăt, di scenaristul D. Tsakiri, productsia: Olympia Film, tu anlu 1932.

Rivista di Litiratură shi Studii Armăni

- Anlu 1 (1994) Tomurli I shi II
Anlu 2 (1995) Tomurli III shi IV
Anlu 3 (1996) Tomurli V shi VI
Anlu 4 (1997) Tomurli VII, VIII shi IX
Anlu 5 (1998) Tomurli X shi XI
Anlu 6 (1999) Tomurli XII, XIII, XIV shi XV
Anlu 7 (2000) Tomurli XVI, XVII shi XVIII
Anlu 8 (2001) Tomurli XIX shi XX

Frâncză Traph di Rivista di Litiratură shi Studii Armăni

- (1) L. D. Serica – Manografia-a Hoarâljei Pirivoli (Tomlu VII)
- (2) Nacu D. Serima – Baladi (Tomlu VII)
- (3) T. Varduli – Cărsă tră Soea-a Mea (Tomlu VII)
- (4) T. Cunia – Bitali.1997 – Un Simpozion tră Standardizari a Seriarîheji Armănească (Tomlu VIII)
- (5) D. Caranica-Olaru – Scănteaji tu Colasi (Tomlu VIII)
- (6) Marcu Beza (transpuniri: I. A. Căara) – Doda (Tomlu X)
- (7) Aura Paula – Zboară tră Boatsi (Tomlu X)
- (8) C. Cosmesco – Părmiu Armăneshti (Tomlu X)
- (9) Theodor Zusa – Tindilui shi Altu Puizi (Tomlu XI)
- (10) Ioan Fon – Căntăsi shi Ndoacă Isturi Aleapti (Tomlu XI)
- (11) L. T. Boga – Cu Obdzătsi Anj pi-Anuniri, Ia-mi (Tomlu II)
- (12) Theodor Zusa – Proză Aleaptă (Tomlu XII)
- (13) Mikali Custula – Golfa (Tomlu XII)
- (14) Mihali Custula – Vruta-a Picurarlui (Tomlu XIV)
- (15) Petra Vulcar – Lălei dit Pindu (Tomlu XIV)
- (16) C. Cosmesco – Biografia-a Anisătorlui D. Cosmesco (Tom I)
- (17) Thudari Mihadash – Cătrei (Tomlu III)
- (18) Pericle Papahagi – Diiscursi ică Isturi Shcuri (Tomlu IV)
- (19) George Ghitsea – Dă Tricuti-a Armănjlor (Tomlu IV)
- (20) Ioan Căraia – Cărsă-a Teamăliei (Tomurli III, IV, VII)
- (21) T. Mihadash – Oară di Hari shi Altu Puizi (Tomurli I, IV, X)
- (22) George Pădăru – Shula Picurarlui (Tomlu V)
- (23) Gela Tănușcu – Iocuj Armăneshti (Tomlu V)
- (24) S. Galani – Ua Man Pust Fălo-Armăni K. Kristali (Tomlu VI)
- (25) Căraia – Ua Man Pust Fălo-Armăni K. Kristali (Tomlu VI)
- (26) Căraia – Ua Man Pust Fălo-Armăni K. Kristali (Tomlu VII)
- (27) Căraia – Ua Man Pust Fălo-Armăni K. Kristali (Tomlu VIII)
- (28) Căraia – Ua Man Pust Fălo-Armăni K. Kristali (Tomlu IX)

Tiparul : S.C. INFCON S.A. Constanța

str. Prof. Murgoci nr.1, tel./ fax : 041/ 585627, 580527

Bun de tipar : 31.01.2001. Apărut : 2001.

Hârtie offset : 60 g/ m².

Format : 16 / 61x86. Coli tipar : 5.

- (1) L. D. Scrima – Munografia-a Hoarăljei Pirivoli (Tomlu VII)
- (2) Nacu D. Scrima – Baladi (Tomlu VII)
- (3) T. Varduli – Cârtsă tră Soea-a Mea (Tomlu VII)
- (4) T. Cunia – Bituli 1997 – Un Simpozion tră Standardizari
a Scrieriljei Armănească (Tomlu VIII)
- (5) D. Caranica-Olariu – Scăntealji tu Colasi (Tomlu VIII)
- (6) Marcu Beza (transpuniri: I. A. Ceara) – Doda (Tomlu X)
- (7) Aura Pasha – Zboară fără Boatsi (Tomlu X)
- (8) C. Cosmescu – Pârmiti Armăneshti (Tomlu X)
- (9) Theodor Zuca – Tindilini shi Alti Puizii (Tomlu XI)
- (10) Ioan Foti – Cântitsi shi Ndoauă Isturii Aleapti (Tomlu XI)
- (11) L. T. Boga – Cu Obdzătslji Anj pi-Anumiri, Ia-mi (Tomlu II)
- (12) Theodor Zuca – Proză Aleaptă (Tomlu XII)
- (13) Mihali Custula – Golfu (Tomlu XII)
- (14) Mihali Custula – Vruta-a Picurarlui (Tomlu XIV)
- (15) Petru Vulcan – Lilici dit Pindu (Tomlu XIV)
- (16) C. Cosmescu – Biografia-a Ânvitsătorlui D. Cosmescu (Tom I)
- (17) Thiuhari Mihadash – Catreni (Tomlu III)
- (18) Pericle Papahagi – Ditseuri ică Isturii Shcurti (Tomlu IV)
- (19) George Ghitsea – Dit Triticulu-a Armănjlor (Tomlu IV)
- (20) Ioan Cutova – Curuna-a Toamnâljei (Tomurli III, IV, VIII)
- (21) T. Mihadash – Oară di Hari shi Alti Puizii (Tomurli I, IV, X)
- (22) George Perdichi – Shula Picurarlu (Tomlu V)
- (23) Cola Caraiscu – Iconj Armăneshti (Tomlu V)
- (24) S. Galani – Un Mari Puet Elinò-Armân: K. Kristalli (Tomlu VI)
- (25) Mihali Custula – Haida (Tomlu XVI)
- (26) Cociu Hagi – Dit Bana-nj cu Multi Furtunj (Tomlu XVIII)
- (27) Ion Bucuvală – Aprindu Crăciun (Tomlu XVIII)
- (28) Zeana & Cunia – Dit Bana shi Scrierli-a Unui
Mari Armân: Dr. Nicolae Caranica (Tomlu XIX)
- (29) Mihali Custula – Esme (Tomlu XIX)

Tu Editura Cartea Aromână

- Nicolae Batzaria – Părâvulii – 1989
Dina Cuvata – Zghic di Moarti – 1989
Nushi Tulliu – Puizii – 1989
George Murnu – Bair di Cântic Armănesc – 1989
Constantin Belemace – Dimândarea Părintească – 1990
Dina Cuvata – Sărmănită – 1990
Costa Guli – Soneti – 1990
Ilie A. Ceara – Nihita Turnari – 1991
N. C. Velo – Shana shi Ardirea-a Gramostiljei – 1991
Cola Caratana – Ashteptu Soarili – 1991
George M. Merca – Livădzli – Vatră Armănească – 1991
Thiuhari Mihadashlu – Botsli di Didindi – 1992
Dumitru S. Garofil – Cântitsi di-a Paplui Mita – 1992
Nico Ogeacli – Chisă shi Colise – 1992
Vanghea Mihanj-Sterghiu – Trădzeri – 1992
Ionel Zeana – Cântitsi tră Armănamî – 1992
Nicolae Caratană – Pod peste Legende – 1992
E. Stere & M. Bara – Frământuri di Bană – 1993
Tulliu Carafoli – Pirushana shi Furlji – 1993
Zicu A. Araia – Fudzi Haraua di la Noi – 1993
Nushi Tulliu – Murmintsă fără Crutsi – 1993
Vetuța Pop – Poeme, Ed. II – 1993
Andreilu-al Bagav – Carti di Aleadziri – 1994
N. Guli, C. Guli, I. Zeana – Balada Livezilor – 1994
L. Blega (transpuniri: I. Zeana) – Puizii Aleapti – 1995
D. A. Pariza - Fucurina Neasteasă: Poemi Armăni – 1995
D. A. Pariza - Fucurina Neasteasă: Transpuniri – 1995
Ed. Cartea Aromână - Dicts. Rumân-Armân (Papahagi) – 1995
Justin Tambozi – Originea Aromână a Unor Domnitori – 1995
Vetuța Pop – Poeme * Poèmes, Ed. III – 1995
P. Vulcan (transpuniri: D. Cuvata) - Armăna – 1996
Dimu Tarusha - Lilicea Sândzinată – 1996
Constantin I. Cosmescu – Teatru – 1996
Spiru Fuchi – Soarli Disicat – 1996
Marcu Beza – Proză shi Puizii – 1997
Ilie A. Ceara – Aharistul – 1997
T. Bujduveanu – Romanitatea Balcanică și Civ. Aromânilor – 1997
C. Fudulea – Aeshtsă Armănj – Oaminj dit Pirmiti –
Tom I – Pirmituseri dit Balcanj – 1998
Tom II – Pirmituseri dit Rumânie – 1998
Marcu Beza – Doda (transpuniri: I. A. Ceara & L. Byng) – 1998
Theodor Gher. Zuca – Samaroscutlu – 1999
Zica A. Zica – Marusha – 1999
George M. Merca – Armănamea – 1999
Tachi Căciana – Di-Acasă: Puizii shi Proză – 2000
Thiuhari Mihadash – Locurli a Fântânlor – 2000
Victor Ceara – Versuri shi Isturii Shcurti – 2000
George Perdichi – Izvuri di Bană:
Tom I – Pirmitili a Hoarâljei di Pri-Vali: Pirivolea – 2000
Tom II – Cântitsi di Vreari shi Alti Puizii – 2000
Tom III – Mărilja-al Eminescu shi Alti Transpuniri – 2000